

Wrocław, 04.11.2016 r.

dr Agnieszka Makarewicz-Marcinkiewicz
Instytut Politologii
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Wrocławski

Autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych

1. Imię i nazwisko:

Agnieszka Makarewicz-Marcinkiewicz

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne:

Stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, specjalność: polityka społeczna i gospodarcza, nadany uchwałą Rady Instytutu Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego z dnia 25 września 2007 roku; tytuł rozprawy doktorskiej: *Nowa Gospodarka. Możliwości i zagrożenia dla współczesnego państwa narodowego*

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/ artystycznych:

- Od 1 lutego 2010 r. do 29 lutego 2016 r.: adiunkt w Katedrze Nauk Społecznych Wydziału Ekonomiczno-Społecznego Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu.
- Od 1 marca 2016 r. do obecnie: adiunkt w Zakładzie Polityki Społecznej i Ekonomicznej Instytutu Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki:

a) tytuł osiągnięcia naukowego:

cykl publikacji powiązanych tematycznie: *Rozwój zrównoważony a polityka społeczna: determinanty i bariery integracji trwałego ładu społeczno-gospodarczego*

Agnieszka Makarewicz-Marcinkiewicz

b) publikacje wchodzące w skład osiągnięcia naukowego:

Monografie:

Makarewicz-Marcinkiewicz A., *Determinanty społecznej polityki zrównoważonego rozwoju. Syndykalizm, społeczna odpowiedzialność biznesu, ograniczony wzrost gospodarczy*, Prodruk, Poznań 2014, ss.144.

Makarewicz-Marcinkiewicz A., *Nierówności społeczne na drodze do zrównoważonego rozwoju. Problem polityki społecznej i gospodarczej*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2015, ss. 265.

Artykuły w czasopismach naukowych i rozdziały w monografiach:

Makarewicz-Marcinkiewicz A., *Zrównoważony rozwój – problem ekskluzyi społeczno-gospodarczej i realizacji strategii równowagi w gospodarce narodowej*, „Optimum. Studia Ekonomiczne” 2011, nr 6 (54), ss. 91-104.

Makarewicz-Marcinkiewicz A., *Corporate Social Responsibility as a Delivery Mechanism for Sustainable Development*, [w:] D. Pieńkowski, A. Makarewicz-Marcinkiewicz, J. Wiland-Szymańska (red.) *Sustainable development. Theory – Practice – Education*, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok-Poznań 2012, ss. 41-70.

Makarewicz-Marcinkiewicz A., *Nowi interesariusze społecznej odpowiedzialności biznesu*, [w:] D. Moroń (red.) *Kapitał ludzki i społeczny. Kreowanie i zarządzanie*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2012, ss. 155-168.

Makarewicz-Marcinkiewicz A., *Welfare state a proces globalizacji. Odpowiedzialność za dobrobyt*, [w:] A. Makarewicz-Marcinkiewicz, D. Pieńkowski (red.), *Polityka społeczna i gospodarcza w warunkach globalizacji*, AR Prodruk, Poznań 2012, ss. 41-56.

Makarewicz-Marcinkiewicz A., *Strategies Against Technological Exclusion. The Contribution of the Sustainable Development Concept to the Process of Economic Inclusion of Developing Countries*, „Problemy Ekorozwoju - Problems of Sustainable Development”, vol. 8, No 2, 2013, ss. 67-74.

Makarewicz-Marcinkiewicz A., Moroń D., *The Activity of Polish Non-governmental Organisations Regarding the Implementation of the Environmental Dimension of Sustainable Development*, “International Journal of Sustainable Development & World Ecology” 2014, No 4, ss. 322-331.

Makarewicz - Marcinkiewicz

- Makarewicz-Marcinkiewicz A., *Flexicurity. Towards Responsibility for the Labour Market Changes*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne”, 44/2014 (numer anglojęzyczny), ss. 151-163.
- Makarewicz-Marcinkiewicz A., *The Triple Bottom Line in Management Strategies of an Enterprise*, „Intercathedra”, 2014, nr 3 (30), ss. 64-71.
- Makarewicz-Marcinkiewicz A., *Spirala wzrostu gospodarczego jako współczesna kwestia społeczna*, [w:] M. Kubiak (red.) *Polityka społeczna wobec wyzwań i zmian zachodzących we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2014, ss. 33-43.
- Makarewicz-Marcinkiewicz A., *Rola władz lokalnych w egzekwowaniu społecznej odpowiedzialności biznesu w wybranych państwach*, [w:] K. Głabicka (red.), *Rola aktywnej polityki społecznej w rozwiązywaniu problemów społecznych*, tom II, Radom 2014, ss. 292-308.
- Makarewicz-Marcinkiewicz A., *Zrównoważony – trwały – bezpieczny. Holistyczna koncepcja zrównoważonego rozwoju społecznego w kontekście polityki społecznej*, [w:] M. Leszczyński, M. Kubiak (red.), *Polityka społeczna dla bezpiecznego rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2015, ss. 86-101.
- Makarewicz-Marcinkiewicz A., *The Holistic Concept of Sustainable Development in Strategies of Polish Voivodeships to the Year 2020*, „Problemy Ekorozwoju - Problems of Sustainable Development”, No 2, 2015, ss. 103-113.
- Makarewicz-Marcinkiewicz A., *Unequal Access to Green Space as a Cause of New Category of Health Inequalities*, „Wrocławskie Studia Politologiczne”, t. 20, 2016, ss. 25-36.

Makarewicz-Marcinkiewicz

c) omówienie celu naukowego ww. prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania:

Przedmiotem cyklu publikacji zatytułowanego *Rozwój zrównoważony a polityka społeczna: determinanty i bariery integracji trwałego ładu społeczno-gospodarczego*, wskazanego jako osiągnięcie naukowe, są zależności pomiędzy teorią oraz praktyką rozwoju zrównoważonego i polityki społecznej. Cykl wpisuje się w paradygmat holistyczny, upatrujący w zrównoważonym rozwoju zjawiska ukierunkowanego na kompromis oraz jednoczesną realizację celów społecznych, ekologicznych i gospodarczych, niezbędnych do utrzymania integralności całego systemu społeczno-gospodarczego.

Koncepcja zrównoważonego rozwoju powstała z trzech głównych przyczyn:

1. postępującej degradacji ekologicznej,
2. zwiększonego tempa zasobochłonnego wzrostu gospodarczego,
3. powojennej polityki prorozwojowej, której efektem było powstanie lub utrwalenie biegunów ubóstwa i bogactwa.

Ideę zrównoważonego rozwoju stopniowo rozwijano i udoskonalano począwszy od „Szczytu Ziemi” w Sztokholmie w roku 1972. Po raz pierwszy wyczerpująco została ona opisana w raporcie *Our Common Future (Nasza wspólna przyszłość)* w roku 1987. Dokument opracowany został przez Światową Komisję Środowiska i Rozwoju Organizacji Narodów Zjednoczonych. Zrównoważony rozwój (*sustainable development*) został wówczas zdefiniowany, jako proces mający na celu zaspokojenie aspiracji rozwojowych współczesnej generacji, w sposób umożliwiający realizację tych samych dążeń następnym pokoleniom¹. Ta konstatacja stała się podstawową zasadą rozwoju zrównoważonego, spójną z pierwotną, pochodzącą z leśnictwa, koncepcją wprowadzoną do nauki przez Hansa Carla von Carlowitza. Koncepcja nawiązuje do takiego sposobu gospodarowania lasem, w którym wycina się tylko tyle drzew, ile można w tym miejscu nasadzić, tak aby las mógł się zawsze odbudować².

Koncepcja spopularyzowana została poprzez publikacje i dokumenty urzędowe napisane w języku angielskim. Pojęcie *sustainable development* w polskiej literaturze przedmiotu tłumaczone jest jako: rozwój zrównoważony, trwały, samopodtrzymujący się, czy ekorozwój. Trzy pierwsze określenia są ze sobą kompatybilne: by rozwój był trwały, musi być

¹ United Nations, *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*, 1987, pkt. 27, <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>, (dostęp: 13.02.2016).

² H.C. von Carlowitz, *Sylvicultura economica – oder Anweisung zur wilden Baumzucht. Nachdruck der Ausgabe 1713*, Freiberg 2000.

zrównoważony, tylko wówczas bowiem zdolny będzie do samoregeneracji. Termin ekorozwój natomiast nie obejmuje wszystkich składowych rozwoju społeczno-gospodarczego, wskazując na priorytetowe znaczenie tylko jednego, środowiskowego aspektu rozwoju zrównoważonego. Niezależnie jednak od nomenklatury, mamy do czynienia z nowym paradygmatem rozwoju społeczno-gospodarczego, którego celem jest wypracowanie mechanizmów, pozwalających na progres cywilizacyjny bez degradacji środowiska naturalnego i surowców, przy jednoczesnej realizacji społeczno-gospodarczych aspiracji współczesnych i następnych społeczeństw.

W dotychczasowym procesie definiowania oraz w badaniach rozwoju zrównoważonego, dominuje jednak paradygmat, w ramach którego zjawisko podzielone jest na trzy wymiary: ekologiczny, gospodarczy i społeczny. W paradygmacie trójdzielnym, widocznym także przy określaniu celów rozwoju zrównoważonego, wymienia się:

1. Cele ekologiczne, tj.: ochrona atmosfery ziemskiej, ochrona funkcjonowania przyrody, ochrona zasobów naturalnych (stopień zużycia i stopa regeneracji), ochrona ludzkiego zdrowia (oddziaływanie substancji szkodliwych, hałasu etc.).
2. Cele ekonomiczne: pełne zatrudnienie przy akceptowalnej jakości pracy, odpowiednie dochody i rozwój gospodarczy w granicach przestrzeni przyrodniczej, stabilność cenowa.
3. Cele społeczne (lub społeczno-kulturowe): bezpieczeństwo społeczne, integracja społeczna i sprawiedliwe szanse życiowe, jakość życia i zdrowia.

W swoich publikacjach kontestuję ten podział. Uważam bowiem, że jest nieuzasadniony zarówno w kontekście analitycznym, jak i implementacyjnym, ma bowiem swe przełożenie na podzieloną, częściową realizację wymienionych aspektów w ramach strategii i programów realizowanych w obszarze polityk publicznych. Przejawia się to w tym, że choć z założenia wymiary trwałego rozwoju są równoważne, to rzeczywistość polityczna daje prymat gospodarce.

W literaturze przedmiotu obecne są teorie zmierzające do integracji (jednoczesnej realizacji) wszystkich wymiarów trwałego rozwoju. Koncentracji wszystkich składowych rozwoju zrównoważonego, a tym samym podejściu interdyscyplinarnemu, holistycznemu sprzyja popularyzowana w Polsce przez Tadeusza Borysa koncepcja ładu zintegrowanego. Ład zintegrowany można zdefiniować jako pozytywny stan docelowy zmian rozwojowych, łączący w spójny porządek łądy składowe. Ład zintegrowany zrównoważonego rozwoju oznacza spójne (niesprzeczne), jednoczesne tworzenie ładów społecznego, ekonomicznego i środowiskowego. Integralność wszystkich składowych ładów jest możliwa do osiągnięcia poprzez zrównoważoną ochronę kapitału przyrodniczego, kapitału społecznego i ludzkiego

oraz kapitału antropogenicznego, wytworzonego przez człowieka (zwłaszcza kapitału kulturowego i ekonomicznego). Koncepcja ta jest o tyle istotna, że proces integrowania ładów prowadzi do całościowego rozpatrywania (paradygmat holistyczny) i implementowania rozwoju zrównoważonego.

Tak zdefiniowany zrównoważony ład zintegrowany wpisuje się w koncepcję ładu społecznego Henriego de Saint-Simona, jako samoregulującego się układu stosunków społecznych, hierarchicznie zbudowanego organizmu, trwałego, podporządkowanego jednemu uniwersalnemu prawu bytu rządzącemu zarówno systemami przyrodniczymi, jak i organizacjami społecznymi³. Dążenie do rozwoju zrównoważonego nie jest zatem nowym zjawiskiem, aspiracją społeczeństw i organizacji politycznych z przełomu XX i XXI wieku.

W wyniku przeprowadzonych badań teoretycznych oraz na podstawie analizy praktyki życia społeczno-politycznego wyprowadzam paralele między przedmiotem, celami, sposobami działania zrównoważonego rozwoju i polityki społecznej. Przedmiotem zainteresowania polityki społecznej jest: społeczeństwo, stosunki społeczne, organizacja życia społecznego, jakość życia. Główne cele obejmują rozwój społeczny, równowagę społeczną, porządek społeczny, dobro wspólne, moc narodu, a realizowane są za pomocą środków prawnych i ekonomicznych. Sposoby działania sprowadzają się do zapobiegania perspektywicznego, planowania, czy zmiany struktury społecznej. Adresatami polityki społecznej są wszyscy obywatele, całe społeczeństwo⁴. W zakresie instytucjonalnym polityki społecznej uwzględnia się, m.in. następujące sfery życia: kształtowanie ładu społecznego, zatrudnienie, ochronę zdrowia i środowiska, konsumpcję⁵.

W definicjach polityki społecznej, podobnie jak nurcie analizy rozwoju zrównoważonego, wskazuje się na różnicę pomiędzy fizycznym, ilościowym wzrostem a zmianą jakościową – rozwojem społecznym. Jednak pomimo świadomości, iż nie są to zjawiska tożsame, w myśleniu o polityce społecznej wciąż obecne jest przekonanie o zależności rozwoju społecznego od wzrostu gospodarczego: „(...) politykę społeczną definiuje się jako celową działalność państwa i innych podmiotów w dziedzinie kształtowania warunków życia ludności

---

³ Cytowane za: J. Kurczewska, *Technokraci i ich świat społeczny*, Warszawa 1997, s. 47 [w:] S. Partycki, *Zarys teorii socjologii gospodarki*, KUL, Lublin 2004, s. 163.

⁴ R. Szarfenberg, *Definicje polityki społecznej*, s. 5, <http://rszarf.ips.uw.edu.pl/pdf/definicjeps.pdf>, [dostęp: 23.08.2014].

⁵ K. Głąbicka, *Europejski model socjalny*, Radom 2013, s. 24-26.

i stosunków międzyludzkich, zmierzającą do optymalnego zaspokojenia potrzeb ludzkich (...), uwzględniających współzależność między postępowaniem społecznym a wzrostem gospodarczym”⁶. „Holistyczne podejście do polityki społecznej w kontekście rozwoju (...) wymaga promowania instytucji i programów, które równoważyłyby troskę o równość i sprawiedliwość z dbałością o wzrost gospodarczy”⁷.

W nurcie zrównoważonym natomiast zwraca się uwagę na potrzebę kontrolowania tempa wzrostu gospodarczego, a gdy zachodzi taka konieczność (głównie ze względu na wyczerpywanie zasobów nieodnawialnych) także jego ograniczania. Już w Raportcie Brandta z roku 1980 ogłoszono, że zrównoważony rozwój społeczny i środowiskowy muszą przebiegać razem, bowiem środowisko naturalne nie jest w stanie wchłonąć dalszego wzrostu emisji, a dalszy wzrost gospodarczy w krajach rozwiniętych nie może już podnieść poziomu zdrowia, szczęścia, czy innych mierników dobrostanu. Niemniej jednak, społeczeństwa krajów bogatych, nie są w stanie sobie wyobrazić poprawy jakości życia bez dalszego wzrostu gospodarczego, który w rzeczywistości generuje nierówności w dochodach, na rynku pracy i wpływa na nierówności w zdrowiu.

Uważam, jak już zostało to podkreślone, że z uwagi na wspólny przedmiot, cele i mechanizmy ich realizacji, koncepcja rozwoju zrównoważonego stanowi główną zasadę realizacji zadań w ramach wszystkich zidentyfikowanych obszarów polityki społecznej oraz, że – po konwersji w strategię – powinna być implementowana poprzez programy polityki społecznej. Pomimo licznych związków rozwoju zrównoważonego z polityką społeczną, na które wskazałam, koncepcja i praktyka zrównoważonego rozwoju są rzadko rozpatrywane jako wpisujące się w obszar polityki społecznej.

Prezentowany w charakterze osiągnięcia habilitacyjnego cykl publikacji oparty jest na założeniu, iż zarówno koncepcja, jak i strategia trwałego rozwoju są wewnętrznie spójne z polityką społeczną i gospodarczą. Możliwości pełnego wdrożenia koncepcji upatruję jednak w polityce społecznej. W ramach współczesnych polityk gospodarczych, państwa narodowe utraciły bowiem funkcję alokacyjną, głównie na rzecz podmiotów transnarodowych. Bez alokacji, kontroli nad przepływami kapitałowymi, nie jest możliwa kompletna realizacja celów trwałego rozwoju. Polityka społeczna natomiast, mocą właściwie realizowanej funkcji redystrybucyjnej i kompensacji, niweluje brak efektywnych narzędzi polityki gospodarczej.

---

⁶ A. Rajkiewicz, *Polityka społeczna – problemy i zadania*, [w:] W. Anioł (red.), *Polityka społeczna. Wybór tekstów teoretycznych*, IPS UW 1984, s. 71.

⁷ World Bank, *New Frontiers of Social Policy*, 2005,

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTSOCIALDEVELOPMENT/0,,contentMDK:20692151~pagePK:210058~piPK:210062~theSitePK:244363,00.htm> l

Przedstawiony cykl publikacji jest efektem prowadzonych przeze mnie badań oraz analiz dotyczących miejsca i znaczenia koncepcji rozwoju zrównoważonego we współczesnej polityce społecznej. Na cykl składa się piętnaście opracowań, w tym dwie monografie, siedem artykułów w czasopismach naukowych oraz sześć rozdziałów w monografiach wieloautorskich, opublikowanych w latach 2011-2015. Publikacje oddają charakter holistycznego paradygmatu zrównoważonego rozwoju, ponieważ moim zdaniem tylko całościowe podejście pozwoli na rzeczywistą, sustensywną i odpowiedzialną integrację ładów społecznego, ekonomicznego i środowiskowego.

W badaniach zastosowana została zarówno perspektywa normatywna, jak i empiryczna. Przy czym ta ostatnia uzyskana została głównie poprzez wtórną analizę badań empirycznych w celu weryfikacji postawionych w pracach hipotez. Zdecydowałam się na skorzystanie z tej metody badań społecznych (wykorzystywanej w badaniach politologicznych) z uwagi na fakt, iż nie miałam możliwości przeprowadzenia badań empirycznych na populacji korespondującej ze skalą zjawiska. W trakcie analizy wtórnej skorzystałam w dużej mierze z samych danych liczbowych zebranych przez innych badaczy i zastosowałam je w odrębnym obszarze interpretacyjnym (replikacja badań).

W procesie realizacji wyznaczonych celów zastosowałam następujące metody i techniki badań społecznych stosownych w badaniach politologicznych, które pozwoliły mi na przeprowadzenie analizy postulatywno-projektującej:

- Metoda deskryptywna, którą zastosowałam do opisu podstawowych jednostek analizy w pracach.
- Ujęcie historyczne, instytucjonalne, funkcjonalistyczne.
- Synteza przyczynowa: zastosowana np. podczas analizy ewolucji determinantów społecznej polityki zrównoważonego rozwoju.
- Komparatystyka, zastosowana przy zestawieniu różnych rozwiązań systemowych z zakresu trwałego rozwoju.
- Indukcja – dedukcja – redukcja (konkretyzacja) wykorzystana przy analizie procesu tworzenia paradygmatu zrównoważonego rozwoju.
- Ilościowa i jakościowa analiza danych empirycznych.
- Analiza treści.
- Analiza dokumentów urzędowych.
- Analiza aktów prawnych.

Prace badawcze przedstawione jako osiągnięcie habilitacyjne pozwoliły na realizację trzech głównych celów i podporządkowanych im celów operacyjnych.

Cel pierwszy: Zdefiniowanie zakresu koncepcji i zjawiska rozwoju zrównoważonego. Cel ten został urzeczywistniony poprzez:

- (1A)⁸ Analizę różnorodnych definicji rozwoju zrównoważonego oraz pojęć pochodnych;
- (1B) Identyfikację, klasyfikację i interpretację założeń aksjologicznych trwałego rozwoju;
- (1C) Identyfikację i analizę różnorodnych, teoretycznych ujęć rozwoju zrównoważonego w naukach społecznych;
- (1D) Analizę ewolucji postrzegania rozwoju zrównoważonego w pracach organizacji międzynarodowych i ponadnarodowych;
- (1E) Analizę ustawodawstwa dotyczącego implementacji głównej zasady oraz wartości trwałego rozwoju;
- (1F) Analizę definicji zrównoważonego rozwoju w aktach prawnych i dokumentach urzędowych w Polsce.

Cel drugi: Analiza stopnia implementacji koncepcji rozwoju zrównoważonego oraz podmiotów odpowiedzialnych za ten proces. Realizacja celu wymagała:

- (2A) Zidentyfikowania i analizy zjawisk oraz mechanizmów, które determinują proces wdrażania koncepcji trwałego rozwoju w zakresie polityki społecznej i gospodarczej;
- (2B) Zidentyfikowania przeszkód o charakterze systemowym i instytucjonalnym dla zintegrowanego, synchronicznego urzeczywistnienia koncepcji trwałego rozwoju we wszystkich jej wymiarach;
- (2C) Analizy oraz interpretacji rzeczywistych i deklarowanych zmian w polityce gospodarczej i społecznej, podyktowanych potrzebą zaprowadzenia społeczno-ekonomicznego *equilibrium*;
- (2D) Analizy zaangażowania podmiotów sektora publicznego, prywatnego i trzeciego sektora w realizację założeń trwałego rozwoju;
- (2E) Analizy Społecznej Odpowiedzialności Biznesu oraz odpowiedzialności wobec interesariuszy;

---

⁸ Na potrzeby autoreferatu cele zostały ponumerowane – (1A), (1B) itd., aby uniknąć powtarzania opisu poszczególnych celów oraz ułatwić ich identyfikację w toku dalszego czytania.

- (2F) Analizy możliwości implementacji koncepcji sustensywności w zależności od poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego państw oraz prowadzonej polityki społecznej i gospodarczej.

Cel trzeci: Wykazanie wzajemnych zależności między rozwojem zrównoważonym i polityką społeczną w kontekście teoretycznym i praktycznym. Cel został osiągnięty poprzez:

- (3A) Wykazanie spójności holistycznego paradygmatu rozwoju zrównoważonego z modelami polityki społecznej;
- (3B) Identyfikację wspólnych celów oraz obszarów ich realizacji, a także podmiotów i adresatów programów z zakresu polityki społecznej i zrównoważonego rozwoju;
- (3C) Analizę instytucjonalną polityki społecznej uwzględniającą kształtowanie ładu społecznego: zatrudnienie, ochronę zdrowia i środowiska oraz konsumpcję, a także wykazanie znaczenia tychże obszarów w procesie równoważenia rozwoju;
- (3D) Identyfikację współczesnych potrzeb społecznych stanowiących zbiór wspólny trwałego rozwoju i polityki społecznej;
- (3E) Identyfikację i analizę zagadnień z obszaru sustensywnego rozwoju, które urosły do rangi kwestii społecznej;
- (3F) Identyfikację i analizę fenomenów społecznych stanowiących główne przesłanki dla urzeczywistnienia koncepcji trwałego rozwoju;
- (3G) Identyfikację i analizę nierówności społecznych w kontekście implementacji rozwojowego *equilibrium*.

W prezentowanym jako osiągnięcie habilitacyjne cyklu publikacji wyodrębniam trzy zasadnicze obszary, których analiza pozwoliła na realizację założonych celów:

- Obszar 1. Holistyczna koncepcja zrównoważonego rozwoju w kontekście polityki społecznej i gospodarczej;
- Obszar 2. Zjawiska, podmioty i konsekwencje polityki społecznej i gospodarczej determinujące proces implementacji koncepcji trwałego rozwoju;
- Obszar 3. Nierówności społeczne w kontekście realizacji koncepcji rozwoju zrównoważonego.

Obszar 1. Holistyczna koncepcja zrównoważonego rozwoju w kontekście polityki społecznej i gospodarczej

Melkoran - Marumkiesz

Pierwszy obszar badawczy konstituują trzy rozdziały zamieszczone w monografiach zbiorowych oraz trzy artykuły opublikowane w czasopismach naukowych.

O konsekwencjach wzrostu gospodarczego i relacjach polityk społecznej i gospodarczej oraz rozwoju zrównoważonego traktuje artykuł opublikowany w 2011 roku w „Optimum. Studiach Ekonomicznych”, a zatytułowany *Zrównoważony rozwój – problem ekсклюzy społeczno-gospodarczej i realizacji strategii równowagi w gospodarce narodowej*. W publikacji zrealizowałam cel pierwszy (w szczególności 1A i 1D), cel drugi (zwłaszcza 2B, 2C i 2F) oraz cel operacyjny 3F, wykorzystując metodę deskryptywną, komparatystykę oraz syntezę przyczynową. Artykuł traktuje o konsekwencjach wzrostu gospodarczego dla zrównoważonego rozwoju. Głównym celem artykułu była prezentacja strategii równowagi państw rozwiniętych i wysoko rozwiniętych oraz strategii walki z marginalizacją i ekсклюzą państw rozwijających się. W pracy zwróciłam uwagę na coraz silnie zaznaczający się nacjonalizm ekonomiczny. Zjawisko to występuje często w gospodarkach peryferyjnych, jako forma obrony przed siłami rynkowymi, nastawionymi na akumulację kapitału, które dokonują podziału światowej gospodarki na wysoko rozwinięte centrum i zależne peryferia. Przejawem współczesnego nacjonalizmu ekonomicznego są dążenia do wypracowania rozwiązań, które pozwolą na osiągnięcie i utrzymanie zrównoważonego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego.

W państwach, gdzie strategiczne dla funkcjonowania systemu gospodarczego są filie korporacji transnarodowych, problemem staje się zakładanie rodzimych, konkurencyjnych przedsiębiorstw, co przyczynia się do zachwiania równowagi kapitałowej gospodarki narodowej. Antidotum na postępujący proces tracenia równowagi znalazły kraje azjatyckie. Japonia, Korea, Tajwan otworzyły swe gospodarki dla kapitału zagranicznego, jednocześnie ograniczając możliwości inwestycji bezpośrednich (zwłaszcza „brudnego” przemysłu), by zachować warunki do rozwoju rodzimego biznesu.

Prócz selektywnego podejścia do przyjmowania inwestycji zagranicznych, niezbędną składową zrównoważonego rozwoju w kontekście równowagi inwestycyjnej i kapitałowej jest rozwój technologiczny. Status technologiczny państw rozwijających się zależy głównie od transferu technologii, realizowanego przez korporacje transnarodowe. Przykład polityki Singapuru pokazał, że państwo rozwijające się może znaleźć swój sposób na zdobycie i implementację technologii. Rząd Singapuru zastosował podejście selektywne i dokonał interwencji w rozwój przemysłu w latach 60. XX w., koncentrując początkowo uwagę na jego pracochłonnych gałęziach, a następnie na sektorach o wyższym udziale kapitału i umiejętności. Wprowadzono zachęty podatkowe w stosunku do inwestycji zagranicznych – w ten sposób

Mekensil - Manimbenin

Singapur zdobywał inwestycje zagraniczne, łącząc miejscowe czynniki produkcji z zagraniczną wiedzą techniczną i menedżerską.

W związku z tym stawiam tezę, że implementacja koncepcji zrównoważonego rozwoju wymaga polityki inkluzyjnej, angażującej zarówno rządy państw narodowych, organizacje pozarządowe, jak i środowiska biznesu. Efektywną politykę inkluzyjną cechują: przekonanie, że dzięki współpracy istnieje realna szansa na rozwój; wola polityczna po stronie rządowej, której egzemplifikacją są adekwatne regulacje prawne oraz odpowiednie rozwiązania instytucjonalne. Szczególnie ważna jest polityka strukturalna. Nieodzownym elementem takiej strategii jest obecność dużych przedsiębiorstw, które dysponują środkami na badania i rozwój oraz chcą w ten sektor inwestować. W przeciwnym wypadku możliwości inkluzyjne są ograniczone.

Kolejnym elementem w ramach całościowego, zrównoważonego paradygmatu rozwojowego jest państwo opiekuńcze, które chcąc przetrwać w zglobalizowanej, współzależnej gospodarce, musi dążyć do sprzężenia zwrotnego między inwestycjami społecznymi a wzrostem gospodarczym. Do tej myśli nawiązuję w rozdziale *Welfare state a proces globalizacji. Odpowiedzialność za dobrobyt*, zamieszczonym w monografii zbiorowej pod redakcją moją oraz Dariusz Pieńkowskiego – *Polityka społeczna i gospodarcza w warunkach globalizacji*. W pracy urzeczywistniłam cel drugi osiągnięcia habilitacyjnego (w aspektach 2D, 2F) oraz trzeci (3D). Zastosowałam metodę opisową, historyczną, instytucjonalną oraz porównawczą.

W rozdziale poddaję analizie interwencjonizm państwowy, ukierunkowany na generowanie bogactwa w ścisłej korelacji z dobrobytem społecznym oraz na umiejscowienie gospodarki narodowej w globalnej sieci konkurencji i kooperacji.

Państwo opiekuńcze postrzegane jest jako rodzaj strategii konkurencyjnej. Przetrwa dzięki połączeniu narodowych interesów ekonomicznych z kontekstem globalnym oraz dostosowaniu polityki wewnętrznej do imperatywów globalnej presji konkurencyjnej. Proces dostosowywania o którym mowa, nie sprowadza się do biernego przyjęcia dyktatu, jest kompatybilny z poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego i uwzględnia potrzeby danego społeczeństwa.

U podstaw idei państwa opiekuńczego legła koncepcja równości. W kontekście opiekuńczości, która ma zabezpieczyć obywateli przed ryzykiem socjalnym, doprowadzić do stanu dobrobytu, a następnie dobrostanu, winniśmy odwoływać się do egalitaryzmu i solidarności społecznej jako do kategorii nie tylko etycznych, ale i pragmatycznych (równy podział ryzyka socjalnego). Ryzyko indywidualne w polityce państwa nie istnieje, wywiera

bowiem zbiorowy skutek (zagroza naruszeniem ładu społecznego) oraz, co równie istotne, źródła ryzyka coraz częściej znajdują się poza kontrolą jednostki.

Efektywność współczesnego państwa dobrobytu funkcjonującego w systemie gospodarczym, generującym niepewność, wiąże się także z rozłożeniem dobrobytu jednostki w czasie (w cyklu życia jednostki), co często sprowadzane jest do rozkładania w czasie konsumpcji. Oprócz zadań związanych z efektywnością, *welfare state* winno wypełniać paralelnie zadania związane z realizacją koncepcji sprawiedliwości społecznej. Jak już zostało wspomniane, priorytetem pozostaje zwalczanie ubóstwa. Współczesne realia stawiają przed państwem także inne wyzwania: zmniejszanie nierówności, wykluczenia społecznego, zwiększenie spójności społecznej.

W celu podziału odpowiedzialności za dobrobyt, wprowadzenia równowagi społeczno-gospodarczej, a tym samym odciążenia klasycznego państwa dobrobytu, powstała koncepcja wielosektorowej gospodarki dobrobytu (WGD) – dostarczania dobrobytu przez państwo, rynek i sektor pozarządowy oraz koncepcja społecznego podziału dobrobytu (SPD). W rozdziale stwierdzam jednak, iż z uwagi na daleko idące różnice pomiędzy państwami natury ekonomicznej i społecznej (nastawienie społeczeństwa względem wydatków na cele społeczne, tradycja indywidualizmu lub solidaryzmu społecznego) nadal brakuje konwergencji celów i zadań państwa dobrobytu.

Zaznaczyć trzeba, że w koncepcji rozwoju zrównoważonego odpowiedzialność stanowi kategorią konstytutywną. Odpowiedzialność społeczna to pojęcie używane w obszarze ekonomii, politologii czy psychologii, stanowiące interdyscyplinarną jednostkę analizy. Społeczna odpowiedzialność definiowana jako odzwierciedlenie problemów, które wykraczają poza osobiste pragnienia, potrzeby lub cele, ma holistyczny charakter. W koncepcji zrównoważonego rozwoju, pojawia się w kontekście odpowiedzialności wobec przyszłych pokoleń oraz obejmuje relacje człowieka z szeroko pojmowanym fenomenem życia oraz ze środowiskiem naturalnym.

Pracą, która również odwołuje się do kategorii odpowiedzialności, tym razem do odpowiedzialności za zmiany na rynku pracy, jest artykuł: *Flexicurity. Towards Responsibility for the Labour Market Changes*, opublikowany w „Athenaeum. Polskich Studiach Politologicznych”. W publikacji zrealizowałam cel drugi (zwłaszcza w aspektach 2A i 2F) oraz cel trzeci (w szczególności 3C i 3F). Zastosowane metody badań politologicznych obejmują analizę instytucjonalno-prawną, analizę dokumentów urzędowych, komparatystykę oraz metodę deskryptywną.

Makarini-Monwinkiesin

Koncepcja *flexicurity* stanowiła kluczową kwestię w debatach i działalności instytucji Unii Europejskiej z zakresu zatrudnienia i polityki społecznej przez ostatnie dwie dekady. Celem artykułu była analiza koncepcji *flexicurity* w kontekście odpowiedzialności za rozwój rynku pracy. *Flexicurity* z założenia miała być formą zabezpieczenia przed ryzykiem związanym z cyklem koniunkturalnym i cyklem życia pracownika. Jednak z uwagi na fakt, że ryzyko związane z cyklem życia pracownika zostało już uregulowane przez system zabezpieczenia społecznego, koncepcję zaprojektowano przede wszystkim jako antidotum na skutki wahań cyklu koniunkturalnego, co miało umożliwić podział odpowiedzialności za zmiany na rynku pracy pomiędzy wszystkich partnerów społecznych. Przeprowadzona analiza doprowadziła mnie do wniosku, że zastosowanie w praktyce zasady *flexicurity* sprawia, że odpowiedzialność za funkcjonowanie rynku pracy jest przerzucana na państwo i pracowników, podczas gdy pracodawcy są zwolnieni z odpowiedzialności za koszty społeczne związane z fluktuacjami cyklu koniunkturalnego. W artykule zawarłam charakterystykę procesu uelastyczniania rynku pracy i jego kompensacji poprzez system zabezpieczenia. Prezentuję krytyczne podejścia do modeli *flexicurity* oraz wyzwań związanych z implementacją tej koncepcji.

Analiza i interpretacja okoliczności powstania i funkcjonowania wzorcowych modeli *flexicurity* – duńskiego i holenderskiego – pozwoliły na wyciągnięcie wniosku, iż rozwiązanie promowane przez Unię Europejską nie powinno być traktowane jako skończone, kompletne i pasujące do struktury każdego społeczeństwa europejskiego, bez względu na poziom rozwoju. Rozważna implementacja koncepcji wiąże się z uwzględnieniem aktualnych możliwości obywateli i państwa w ramach systemu zabezpieczenia społecznego, zachęcaniem pracodawców nie tylko do udziału w dialogu społecznym, ale także w przejęciu odpowiedzialności za sytuację na rynku pracy. Wahania cyklu gospodarczego i związane z tym ryzyka nie uzasadniają uprzywilejowanej pozycji podmiotów gospodarczych, jeśli chodzi o podział odpowiedzialności za skutki decyzji generujących koszty społeczne. Proponowane reformy polegające na wprowadzeniu elastycznego ubezpieczenia czy podstawowego dochodu minimalnego, powinny być traktowane jako cenne, zasługujące na empiryczną weryfikację sugestie, a także jako przyczynek do dalszej krytycznej analizy założeń i skutków różnych sposobów realizacji koncepcji *flexicurity*.

Rozważania na temat holistycznej koncepcji zrównoważonego rozwoju w kontekście polityki społecznej i gospodarczej kontynuuję w rozdziale zatytułowanym *Spirala wzrostu gospodarczego jako współczesna kwestia społeczna*, zamieszczonym w monografii zbiorowej pod redakcją Michała Kubiaka *Polityka społeczna wobec wyzwań i zmian zachodzących we*

współczesnym świecie. W pracy realizuję cel pierwszy w aspekcie 1A oraz 1C, cel drugi (aspekty 2A i 2C) oraz trzeci (w szczególności 3E, 3F i 3G). W procesie badań zastosowałam metodę opisową, historyczną oraz komparatystykę.

Odwołując się do książki Hansa Christopha Binswängera *Spirala wzrostu. Pieniądz, energia i kreatywność w dynamice wzrostu* stawiam następujące pytanie: na ile problem nieokiełznanego wzrostu gospodarczego obecny jest we współczesnych koncepcjach ekonomicznych? Odpowiadam na tak postawione pytanie weryfikując tezę, że spirala wzrostu gospodarczego jest współczesną wersją odwiecznej kwestii społecznej wynikającej z relacji kapitał – praca. W rozdziale wzrostowi gospodarczemu permanentnie stymulowanemu w ramach współczesnych polityk gospodarczych nadałam rangę kwestii społecznej. Mam tu bowiem do czynienia ze zdefiniowanym w polityce społecznej jako kwestia społeczna stanem krytycznym, widocznym w życiu całych grup społecznych, którego efektem są zakłócenia w funkcjonowaniu na poziomie makro.

Przedstawiam nieokiełznany wzrost gospodarczy jako konsekwencję dążenia do permanentnej akumulacji kapitału. W każdym wzorcu akumulacji znaleźć można pewne prawidłowości gospodarcze i społeczne. Najważniejszy jest podział dochodu pomiędzy płace, zyski i podatki, co umożliwia funkcjonowanie różnych grup społecznych. Patologie współczesnego procesu akumulacji to, m.in., niekontrolowane przepływy kapitału, wymykająca się kontroli rządów działalność korporacji transnarodowych, ekspansja własności także na obszar środowiska naturalnego.

Koncepcja zrównoważonego rozwoju zmieniła pryzmat, przez który postrzegano rozwój. Z obserwacji wynika, że nawet przy oczekiwanym wzroście PKB, rośnie poziom bezrobocia i ubóstwa społeczeństw (zwłaszcza w krajach rozwijających się). W związku z tym wskazuję, że należy zredefiniować termin rozwój gospodarczy i zawrzeć w nim takie aspekty, jak: redukcja ubóstwa, nierówności społecznych i bezrobocia. Stąd też rozwój powinien być pojmowany jako proces wielowymiarowy, wywołujący zmiany w strukturze społecznej i instytucjach państwowych.

Pracą, której główną jednostką analizy jest holistyczna koncepcja zrównoważonego rozwoju jest rozdział zatytułowany *Zrównoważony – trwały – bezpieczny. Holistyczna koncepcja zrównoważonego rozwoju społecznego w kontekście polityki społecznej*, opublikowany w monografii wieloautorskiej pod redakcją Marka Leszczyńskiego i Michała Kubiaka, zatytułowanej *Polityka społeczna dla bezpiecznego rozwoju*. W publikacji realizuję cel pierwszy (1A, 1B, 1C, 1D), cel drugi (2A, 2B, 2C) oraz cel trzeci (zwłaszcza w aspektach 3A i 3B). W procesie badawczym posłużyłam się metodą deskryptywną, komparatystyką,

syntezą przyczynową, indukcją, dedukcją i konkretyzacją, a także analizą treści. Weryfikuję hipotezę, że koncepcja zrównoważonego rozwoju ma charakter kompleksowy, gwarantuje bezpieczny rozwój integrujący wszystkie aspekty bezpieczeństwa społecznego i jako taka, powinna być realizowana w obszarze polityki społecznej. W procesie weryfikacji hipotezy przywołane zostały współczesne koncepcje bezpieczeństwa społecznego, różne perspektywy rozwoju zrównoważonego oraz modele polityki społecznej.

W jednej z takich koncepcji, do której się odwołuję, pojawia się kategoria dobrego zarządzania (*good governance*). Według Komisji Europejskiej, dobre zarządzanie polega na otwartości i zaangażowaniu, odpowiedzialności, spójności, skuteczności oraz większej wrażliwości obiecanej w fundamentalnej zasadzie pomocniczości. Zrównoważony rozwój wymaga internalizacji kosztów zewnętrznych oraz zapewnienia integracji kwestii politycznych, oceny bieżących możliwości i efektywnych kompromisów. Główne komponenty zrównoważonych rządów opisane w literaturze przedmiotu, to: spójna polityka prorozwojowa integrująca aspekty społeczne, gospodarcze i środowiskowe; przyjęcie wspólnych celów związanych z implementacją trwałego rozwoju; przyjęcie kryteriów dla zrównoważonego planowania i przedsięwzięć; realizacja programów wspierających innowacje; przyjęcie powszechnie akceptowanych wskaźników rozwoju.

Zgadając się z tą wykładnią, dokonuję w dalszej części rozdziału krytycznej analizy Produktu Krajowego Brutto, który pozostaje podstawowym miernikiem rozwoju (m.in. w dokumentach Unii Europejskiej). PKB najprościej zdefiniować można jako wartość wszystkich nowo wytworzonych dóbr i usług. Wskaźnik ten ma wiele wad: nie rozróżnia kosztów i korzyści; sumuje wszystkie pieniądze wydane na finalne produkty i usługi; wlicza działalność gospodarczą, pomniejszając dobrobyt w taki sam sposób, jak działalność, która przyczynia się do zwiększenia dobrobytu. Nie wprowadza także rozróżnienia pomiędzy wzrostem ilości (czyli fizycznym wzrostem) oraz poprawą jakości (czyli rozwojem), a takie rozróżnienie jest kluczowe dla stabilnej gospodarki państwowej. W pracy dokonałam także próby ewaluacji innych, alternatywnych mierników rozwoju.

W części dotyczącej paradygmatu zrównoważonego rozwoju w polityce społecznej, podjęłam się wskazania aspektów równoważących rozwój społeczny w modelach polityki społecznej, bazując na modelach zaproponowanych przez Tadeusza Szumlicza. Modele te wybrałam z uwagi na liczne odwołania do współczesnych problemów społecznych oczekujących na efektywne rozwiązania, z których autor uczynił kategorie konstrukcyjne. Rzeczony kategorie to luka społeczna, ryzyko społeczne, konsumpcja oraz struktura społeczna (dezintegracja społeczna prowadząca do marginalizacji społecznej). Szczególne znaczenie

przypisuję zidentyfikowanemu przez autora jako problem polityki społecznej zjawisku konsumpcji – niezrównoważona konsumpcja stanowi barierę dla trwałego rozwoju. Ponadto, modele Tadeusza Szumlicza są najbardziej spójne z ideą rozwoju zrównoważonego ze znanych mi, opisanych literaturze przedmiotu koncepcji. Dlatego też, na przykładzie tych właśnie modeli podjęłam się próby wykazania koherencji idei społecznego *equilibrium* z aspektami tradycyjnie przypisywanymi do obszaru polityki społecznej.

W modelu interwencji społecznej polityka społeczna koncentruje się na usuwaniu negatywnych zjawisk i rozładowywaniu napięć społecznych. Przyczynkiem do podjęcia interwencji są niezaspokojone podstawowe potrzeby – luka socjalna. Punktem wyjścia dla rozwoju społecznego jest w tym modelu określony poziom minimum społecznego. Koncepcja trwałego rozwoju traktuje o wystarczającym poziomie społecznym. „Wystarczający” w paradygmacie zrównoważonego rozwoju wprowadza także górną granicę rozwoju, czyli taką, która pozwoliłaby na racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi i uchroniłaby przed maniacką konsumpcją, zagrażającą środowisku naturalnemu. Luka społeczna pozostaje zatem nadal aktualna, co więcej, może się powiększyć w dążeniu do „wystarczającego” poziomu. Powstaje natomiast dodatkowa kategoria granicy rozwoju, w kwestii której interwencja państwa jest również niezbędna.

Model antycypacji społecznej oparty jest na przewidywaniu sytuacji ryzyka społecznego. Dominują w nim działania uprzedzające, zapobiegające pojawieniu się sytuacji negatywnych. Paradygmat rozwoju zrównoważonego również opiera się na długoterminowych prognozach. Postawą prognostyki w kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego są współcześnie nie tyle cykle koniunkturalne (choć i te mają tendencję do wydłużania się), co trendy sekularne rozpatrywane w perspektywie pięćdziesięciu lat. Daleka perspektywa prognostyczna jest szczególnie istotna z uwagi na potrzebę kontrolowania tempa wzrostu gospodarczego.

Model dystrybucji społecznej wprowadza instytucjonalne ramy podziału, kształtuje dostęp do dóbr i usług z uwzględnieniem preferencji społecznych, głównie poprzez produkcję usług społecznych. Podstawową kategorią jest w tym modelu konsumpcja społeczna. Wskazuję, że w paradygmacie trwałego rozwoju fundamentem zrównoważonej konsumpcji jest ograniczenie nadmiernej dywersyfikacji dochodów, tak, aby nie napędzać spirali zadłużenia mniej zarabiających. Konsumpcja na wyrównanym poziomie pozwala na racjonalne gospodarowanie zasobami i odpadami. Uważam, że wspólnym mianownikiem dla modelu dystrybucji polityki społecznej i dla trwałego rozwoju jest egalitaryzm.

Marek - Marcin

Model integracji społecznej sprowadza się do świadomego kierowania, utrwalania czynników integrujących, takich jak wspólne wartości czy interesy oraz eliminowania bądź neutralizowania czynników dezintegrujących. Główną kategorią jest w tym modelu struktura społeczna. W procesie integracji społecznej szczególną uwagę zwraca się na procesy marginalizacji i wykluczenia społecznego. W model integracji społecznej idea zrównoważonego rozwoju wpisuje się w całości, eksponując takie wartości jak solidarność społeczna (także z przyszłymi pokoleniami) czy odpowiedzialność (podzielona na wszystkich uczestników życia społeczno-gospodarczego). W kontekście marginalizacji i ekskluzji społecznej zwolennicy trwałego rozwoju odnoszą się przede wszystkim do zjawisk pierwotnych w stosunku do tych kategorii: ubóstwa, niskich, niewystarczających wynagrodzeń, ograniczeń w dostępie do nowych technologii. Modele polityki społecznej uzupełnione przeze mnie o aspekty równoważące procesy rozwojowe, postrzegam jako wkład do dalszej dyskusji o modelach polityki społecznej.

Ostatnim artykułem w obszarze holistycznej koncepcji zrównoważonego rozwoju w kontekście polityki społecznej i gospodarczej, jest praca opublikowana w czasopiśmie z *IF* „Problemy Ekorozwoju - Problems of Sustainable Development”, a zatytułowana: *The Holistic Concept of Sustainable Development in Strategies of Polish Voivodeships to the Year 2020*. Urzeczywistniam w nim cel pierwszy (aspekty: 1B, 1D, 1E, 1F), cel drugi (2C, 2D, 2F) oraz cel trzeci w wymiarze 3D. W pracy dokonałam analizy dokumentów urzędowych oraz aktów prawnych, analizy treści, zastosowałam także podejście instytucjonalne. W artykule przedstawiłam strategie rozwojowe szesnastu polskich województw, w kontekście uwzględnienia całościowej koncepcji zrównoważonego rozwoju integrującej trzy wymiary: społeczny, gospodarczy i ekologiczny. W zależności od wyników tej analizy, strategie wojewódzkie podzieliłam na trzy kategorie: strategie poza paradygmatem zrównoważonego rozwoju, strategie obok paradygmatu zrównoważonego rozwoju oraz strategie w kierunku paradygmatu zrównoważonego rozwoju. Przeprowadziłam także analizę strategii *Europa 2020* w zakresie jej ukierunkowania na rozwój zrównoważony oraz wpływu na strategie państw członkowskich Unii Europejskiej i ich regionów.

Przeprowadzona przeze mnie analiza strategii szesnastu polskich województw wykazała, że tylko dwie z nich można określić jako prowadzące do realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju, a nawet one mają poważne mankamenty. Dla przykładu, problem decydentów województwa lubuskiego leży w niewłaściwym podziale odpowiedzialności za rozwój, natomiast polityka władz Wielkopolski jest zgodna z neoliberalną tendencją stałej stymulacji wzrostu gospodarczego.

Małgorzata Mroziewicz

Większość strategii (dziewięć z nich) skupia się na jednym, środowiskowym wymiarze zrównoważonego rozwoju – kwestiach ochrony środowiska, zachowania różnorodności biologicznej i monitorowania działań, które mogą przyczynić się do degradacji środowiska. Polityki pięciu województw nadal nie można nazwać zrównoważoną, pomimo faktu, że pojęcie trwałości jest obecne w strategiach. Dzieje się tak, ponieważ rozwój zrównoważony jest jednym z obszarów priorytetowych w strategii *Europa 2020*, stąd koncepcja ta powinna być uwzględniona w strategiach państw członkowskich i jest tam zawarta, choć autorzy piszą *de facto* o zagospodarowaniu przestrzennym i przyspieszonym wzroście gospodarczym, a nie o zrównoważonym rozwoju.

Artykuł kończę stwierdzeniem, że holistyczne podejście do rozwoju społecznego, które nie tylko bierze pod uwagę, ale również wzmacnia wszystkie wymiary dobrobytu i dobrostanu, nie jest obecne w strategiach polskich województw. W prezentowanych strategiach na próżno szukać oryginalnej interpretacji zjawiska lub twórczych sposobów realizacji idei zrównoważonego rozwoju. Taki stan rzeczy może wskazywać na to, że Polska nie jest gotowa do realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju, że jedynym prorozwojowym zjawiskiem, które znamy i które wspieramy jest ciągła stymulacja wzrostu gospodarczego, nawet kosztem równowagi rozwojowej.

Moje wnioski końcowe z badań przeprowadzonych w obszarze pierwszym są następujące:

1. Osiągnięcie społecznego *equilibrium* poprzez wdrożenie strategii zrównoważonego rozwoju przyczyni się do eliminacji zjawiska społecznej i gospodarczej ekskluzji państw rozwijających się. Rola państwa w tym zakresie, powinna sprowadzać się do prowadzenia takiej polityki gospodarczej, w ramach której ustanowione zostałyby granice dla działalności podmiotów transnarodowych (w tym przepływów kapitałowych) oraz kontrolowania zrównoważonego charakteru inwestycji. Rządy państw wysoko rozwiniętych powinny dodatkowo obserwować dynamikę wzrostu gospodarczego oraz dokonać weryfikacji mierników rozwoju społeczno-gospodarczego.
2. Realizując swe gospodarcze i społeczne cele (w zależności od poziomu rozwoju będzie to dobrobyt ekonomiczny lub szeroko pojęty dobrostan – spójny z ideą sustensywności), współczesne państwa muszą kierować się zasadą odpowiedzialności oraz sprawiedliwości społecznej.
3. W strategiach uwzględniających rozwój zrównoważony, niezależnie od tego, czy tworzone były na poziomie ponadnarodowym, krajowym czy regionalnym, widoczny

jest podział tego zjawiska na trzy wymiary: społeczny, gospodarczy i środowiskowy. Autorzy strategii skupili uwagę głównie na wymiarze środowiskowym, pozostawiając dwa inne bez analizy, która prowadziłaby do praktycznych rozwiązań.

4. Posłużę się modelami polityki społecznej zaproponowanymi przez Tadeusza Szumlicza, a uzupełnionymi przeze mnie o aspekty koncepcji rozwoju zrównoważonego, wykazałam, że zarówno w teorii polityki społecznej, jak i trwałego rozwoju, opisany jest ten sam pożądany kierunek progresu społecznego.

Holistyczny paradygmat rozwoju zrównoważonego, jako główny kontekst badawczy, został uwzględniony także w pracach z pozostałych obszarów osiągnięcia habilitacyjnego. Zgodnie z tym paradygmatem napisane zostały dwie monografie: *Determinanty społecznej polityki zrównoważonego rozwoju. Syndykalizm, Społeczna Odpowiedzialność Biznesu, ograniczony wzrost gospodarczy oraz Nierówności społeczne na drodze do zrównoważonego rozwoju. Problem polityki społecznej i gospodarczej.*

Obszar 2. Zjawiska, podmioty i konsekwencje polityki społecznej i gospodarczej determinujące proces implementacji koncepcji trwałego rozwoju

W drugim obszarze badawczym powstały trzy rozdziały poświęcone społecznej odpowiedzialności biznesu, trzy artykuły opublikowane w czasopismach (dwa z *IF*): „Problemy Ekorozwoju – Problems od Sustainable Development” (artykuł poświęcony strategiom przeciwko ekskluzyi technologicznej), w „International Journal of Sustainable Development & World Ecology” (artykuł dotyczący działalności polskich organizacji pozarządowych na rzecz implementacji środowiskowego wymiaru zrównoważonego rozwoju), oraz w czasopiśmie „Intercathedra” (artykuł traktujący o Potrójnej Linii Przewodnej). Monografia zatytułowana *Determinanty społecznej polityki zrównoważonego rozwoju. Syndykalizm, społeczna odpowiedzialność biznesu, ograniczony wzrost gospodarczy*, stanowi uwieńczenie badań w tym obszarze.

W rozdziale zatytułowanym *Corporate Social Responsibility as a Delivery Mechanism for Sustainable Development*, zamieszczonym w monografii zbiorowej pod redakcją Dariusza Pieńkowskiego, moją oraz Justyny Wiland-Szymańskiej, zrealizowałam cel pierwszy w wymiarze 1A, cel drugi (szczególne aspekty 2A i 2E) oraz cel trzeci w aspekcie 3F. Do realizacji celów posłużyłam się metodą analizy treści oraz metodą opisową. W pracy zwracam przede wszystkim uwagę na dwie kwestie. Po pierwsze, na znaczenie społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR, *Corporate Social Responsibility*) dla implementacji strategii zrównoważonego rozwoju, podkreślając jednocześnie, że ze skutecznym wkładem tego

zjawiska będziemy mieć do czynienia, jeśli społeczna odpowiedzialność biznesu przestanie być postrzegana przez przedsiębiorców li tylko jako narzędzie marketingowe.

Po drugie, stawiam tezę, że CSR jako strategia jest niedoceniana przez państwa narodowe. W sytuacji postępującej zależności gospodarek narodowych od działalności korporacji transnarodowych, egzekwowanie odpowiedzialności za działania oddziałujące na funkcjonowanie całych społeczeństw, powinno stać się częścią racji stanu i kluczowym narzędziem realizacji zrównoważonego rozwoju. Stąd też, w artykule podkreślam znaczenie raportowania tzw. działań społecznie odpowiedzialnych oraz postuluję, żeby składanie tego rodzaju raportów było obowiązkowe.

Obowiązkowa procedura raportowania opracowana i kontrolowana przez instytucje państwowe musi być poprzedzona dokładnym zdefiniowaniem zachowań społecznie odpowiedzialnych oraz określeniem pożądaných celów, możliwych do realizacji dzięki tej strategii. Dopiero tak przygotowany przez władze państwowe mechanizm sprawi, że CSR będzie mieć szansę na dynamiczny rozwój, a sektor prywatny zacznie uczestniczyć w procesie kompensowania kosztów społecznych wygenerowanych na skutek działalności gospodarczej, powstrzymujących trwały rozwój, na równi z sektorem publicznym i trzecim sektorem.

Bardzo istotnym aspektem w koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu są jej interesariusze. W literaturze przedmiotu, dobrze znane zjawisko społecznej odpowiedzialności biznesu dookreślane jest ostatnio także przez pojęcie odpowiedzialności biznesu wobec interesariuszy (*Corporate Stakeholder Responsibility*). Uważam, że nowy termin nie tylko wskazuje na konkretnych beneficjentów działań, jakie winny być podejmowane w ramach funkcjonowania odpowiedzialnego biznesu, ale także ułatwia kontrolę i weryfikację przejawów odpowiedzialności.

Zagadnienie roli i ewolucji interesariuszy CSR zostało przeze mnie poddane analizie w dwóch pracach, jedna z nich ujęta została w cyklu publikacji stanowiących osiągnięcie naukowe. W rozdziale zatytułowanym *Nowi interesariusze społecznej odpowiedzialności biznesu*, a opublikowanym w monografii zbiorowej pod redakcją Doroty Moroń: *Kapitał ludzki i społeczny. Kreowanie i zarządzanie*, urzeczywistniłam cel drugi (zwłaszcza w aspektach 2A, 2C i 2E) oraz cel trzeci, w aspekcie 3F. Posłużyłam się metodą opisową oraz analizą treści.

W pracy wykazuję, iż interesariusze społecznej odpowiedzialności biznesu nie stanowią skończonego zbioru grup oddziałujących na przedsiębiorstwa. Wraz ze wzrostem wolumenu inwestycji zagranicznych rosną koszty społeczne związane z działalnością dużych przedsiębiorstw i coraz bardziej artykułowana jest potrzeba ich kompensacji. Dlatego też grono interesariuszy społecznej odpowiedzialności biznesu powiększa się. Jednostkę analizy stanowią

nowi interesariusze, do których zaliczam: organizacje pozarządowe, środowisko naturalne oraz społeczności lokalne będące w zasięgu bezpośredniego oddziaływania inwestora.

Wraz z rozwojem organizacji trzeciego sektora, przewidywano większe zaangażowanie organizacji pozarządowych w relacje ze środowiskami biznesu, zwłaszcza w ramach strategii mających zachęcić korporacje do przejścia społecznej odpowiedzialności: promowania kodeksów postępowania, „społecznej księgowości”, selektywnych zakupów czy dokumentacji i piętnowania nadużyć. Dla biznesu atrakcyjne miało być natomiast profesjonalne wsparcie z strony organizacji. Do zacieśnienia takiej współpracy jednak nie doszło. Podobnie rzecz ma się ze strategią społecznej odpowiedzialności wobec społeczności lokalnych – sprowadza się ona głównie do działań o charakterze marketingowym, wykorzystujących sponsoring oraz wolontariat pracowniczy (w większości przypadków niewłaściwie definiowany). Społeczności lokalne pełnią także rolę rzecznika środowiska naturalnego, bowiem emisja zanieczyszczeń w największym stopniu dotyka właśnie te społeczności. Niewiele firm podejmuje działania prośrodowiskowe wykraczające poza to, co objęte jest ustawodawstwem. W podsumowaniu wskazuję, iż potencjał nowych interesariuszy pozostaje niewykorzystany, bowiem środowiska biznesu postrzegają zarówno organizacje pozarządowe, jak i społeczności lokalne jako drugorzędne dla efektywności swej działalności. Nie dostrzegają także znaczenia ochrony środowiska naturalnego jako nieodnawialnego zasobu produkcji.

Artykuł *The Triple Bottom Line in Management Strategies of an Enterprise*, opublikowany w czasopiśmie „Intercathedra”, traktuje o Potrójnej Linii Przewodnej (*Triple Bottom Line* – TBL) jako pochodnej koncepcji Społecznej Odpowiedzialności Biznesu (CSR) oraz koncepcji odwołującej się do idei zrównoważonego rozwoju poprzez dążenie do równowagi kwestii społecznych, ekonomicznych i środowiskowych. Posługując się metodą opisową i komparatystyką, zrealizowałam cel pierwszy w aspekcie 1A, cel drugi (aspekty: 2A, 2C, 2D, 2E) oraz cel trzeci w wymiarze 3B i 3F.

Potrójna Linia Przewodna to zjawisko, które można zaklasyfikować zarówno jako strategię biznesową, jak i mechanizm wdrażania zrównoważonego rozwoju. Celem mojego badania była weryfikacja, czy TBL to nowa jakość w procesie dzielenia odpowiedzialności za zrównoważony rozwój wśród wszystkich zainteresowanych podmiotów życia społeczno-gospodarczego, czy też jest to tylko innowacja przyrostowa w stosunku do społecznej odpowiedzialności biznesu, która to koncepcja okazała się być niewystarczająco skuteczna. W mojej opinii, koncepcja Potrójnej Linii Przewodnej stanowi nadbudowę społecznej odpowiedzialności biznesu. Zakres tych dwóch zjawisk jest zbieżny, jednak TBL zakłada obowiązkowe ustanowienie zasad postępowania w wymiarze gospodarczym, społecznym i

środowiskowym, a następnie obligatoryjne raportowanie działalności zgodnej z tymi zasadami. Idea Potrójnej Linii Przewodniej pojawiła się w sytuacji intensyfikacji inicjatyw środowiskowych na poziomie państw narodowych, organizacji ponadnarodowych i międzynarodowych. Zagrożone środowisko naturalne okazało się zbyt ważną sprawą, aby uzależniać jej rozwiązanie tylko od dobrej woli zaangażowanych stron. Dlatego, oprócz odpowiedniego prawodawstwa, pojawiło się koncepcja TBL, nakładająca zobowiązania dotyczące ochrony środowiska, które wykraczają poza to, co jest nakazane przez prawo. Uważam, że TBL będzie narzędziem skutecznym, o ile spełnione zostaną dwa warunki. Po pierwsze, przedsiębiorstwa muszą osiągnąć końcowy etap ewolucji odpowiedzialności korporacyjnej w kierunku zrównoważonego rozwoju. Po drugie, konieczne jest zaangażowanie samorządów w proces raportowania wyników obowiązkowych działań prospołecznych. Jeśli te warunki nie zostaną spełnione, nawet najlepiej zaprojektowana strategia Potrójnej Linii Przewodniej podzieli los społecznej odpowiedzialności biznesu i pozostanie w sferze szlachetnej idei.

Rozdział zamieszczony w pracy zbiorowej pod redakcją Katarzyny Głąbickiej *Rola aktywnej polityki społecznej w rozwiązywaniu problemów społecznych*, zatytułowany *Rola władz lokalnych w egzekwowaniu społecznej odpowiedzialności biznesu w wybranych państwach*, traktuje o możliwościach władz regionalnych i lokalnych w procesie egzekwowania społecznej odpowiedzialności biznesu. Stosując podejście instytucjonalne, metodę opisową, komparatystykę oraz analizę dokumentów urzędowych, w pracy urzeczywistniłam cel drugi (w aspektach: 2A, 2C, 2D i 2E) oraz cel trzeci (w szczególności 3C, 3D i 3F).

Stawiana hipoteza odnosi się do możliwości, jakie mają władze centralne, regionalne i lokalne w zakresie stymulowania i kontrolowania działań kompensacyjnych (w literaturze przedmiotu określanymi mianem społecznie odpowiedzialnych). Uważam, iż egzekwowanie praktyk z zakresu CSR na poziomie regionalnym i lokalnym, o ile stanowi element składowy strategii rozwoju społeczności lokalnej, jest skuteczniejsze aniżeli centralne strategie i akty wykonawcze.

W analizie stosuję pojęcie społecznej odpowiedzialności biznesu, bowiem jest ono utrwalone w literaturze przedmiotu, aczkolwiek definiuję je inaczej. Z całą mocą podkreślam bowiem, iż jestem przeciwna procesowi nadawania podmiotom nastawionym na zysk kompetencji społecznych poprzez odwoływanie się do kategorii odpowiedzialności w kontekście działań *stricto* kompensacyjnych, mających na celu minimalizowanie kosztów społecznych, wygenerowanych wskutek działalności gospodarczej.

Egzekwowanie działań kompensacyjnych, społecznie odpowiedzialnych wpisuje się zarówno w oczekiwane od władz lokalnych i regionalnych zapewnienie szeroko pojmowanego bezpieczeństwa regionu i społeczności, w tym bezpiecznego środowiska naturalnego oraz spójności społecznej, jak i w koncepcję aktywnej polityki społecznej, której celem jest zapewnieniem stabilnej sytuacji na rynku pracy poprzez powszechną aktywizację, ale również dbałość o jakość i trwałość miejsc pracy.

Realizacja celu badawczego nastąpiła poprzez wskazanie na możliwości oddziaływania władz lokalnych na społecznie odpowiedzialne działania przedsiębiorstw, identyfikację obszarów współpracy władz centralnych i lokalnych w tym zakresie oraz analizę działalności władz regionalnych i lokalnych na rzecz promowania i egzekwowania praktyk CSR w wybranych państwach europejskich. Na szczególną uwagę zasługują programy regionalnych władz Włoch, gdyż ukierunkowane są na zintegrowane wpieranie wszystkich aspektów rozwoju zrównoważonego.

W artykule *Strategies Against Technological Exclusion. The Contribution of the Sustainable Development Concept to the Process of Economic Inclusion of Developing Countries*, opublikowanym w czasopiśmie „Problemy Ekorozwoju – Problems of Sustainable Development”, przedstawiam problem nierównego dostępu do osiągnięć rozwoju technologicznego w kontekście paradygmatu zrównoważonego rozwoju. Stosując podejście instytucjonalne, decyzyjne, opis i komparatystykę, zrealizowałam cel pierwszy (a zwłaszcza 1A i 1D), cel drugi (aspekty: 2A, 2B, 2C, 2F) oraz cel trzeci w wymiarze 3D i 3F.

W pracy wykazuję, iż możliwość stosowania nowych technologii, jest kluczowa dla realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju. Dyfuzja, produkcja, adaptacja i stosowanie technologii powinny mieć zasięg ogólnosiwiatowy, by zapewnić społeczną inkluzję oraz wzmocnienie ekonomiczne wykluczonych państw. W artykule prezentuję teoretyczne modele wzrostu gospodarczego, strategie zrównoważonego rozwoju państw rozwiniętych i wysoko rozwiniętych oraz strategie stosowane by uchronić kraje rozwijające się przed technologicznym, a co za tym idzie także ekonomicznym wykluczeniem.

Specyfika strategii zrównoważonego rozwoju wymaga kompleksowej polityki, która polega na współpracy krajowych rządów, organizacji pozarządowych i środowisk biznesowych. Faza recesji w bieżącym cyklu koniunkturalnym, szczególnie dotkliwa dla sektora finansowego, zmusiła do myślenia, że zrównoważony rozwój jest również niezbędny dla naszych systemów finansowych i gospodarek jako całości. Sposoby przetrwania recesji (zapobiegania depresji) muszą być zgodne z długoterminowymi celami zrównoważonego rozwoju i strategiami ochrony środowiska, jak również z mądrym wzrostem. Na przykładach

programów technologicznych w ramach wybranych polityk publicznych państw rozwijających się wykazują, iż możliwe jest efektywne zarządzanie własnym potencjałem gospodarczym, bez programowej ingerencji z zewnątrz, np. ze strony międzynarodowych instytucji finansowych. Tym bardziej, że usiłują one zastosować ten sam model w odniesieniu do wszystkich krajów rozwijających się, które przyjmują te formuły z obawy przed negatywną reakcją rynku w przypadku odrzucenia zaleceń.

Artykuł zatytułowany *The activity of Polish Non-governmental Organisations Regarding the Implementation of the Environmental Dimension of Sustainable Development*, napisany razem z Dorotą Moroń i opublikowany w „International Journal of Sustainable Development & World Ecology”, poddaje analizie działalność podmiotów trzeciego sektora w Polsce na rzecz implementacji środowiskowego wymiaru koncepcji zrównoważonego rozwoju. W pracy zrealizowany został cel pierwszy (szczególnie 1B i 1F), cel drugi w aspekcie 2D oraz cel trzeci w wymiarze 3F. Przeprowadzając ilościową i jakościową analizę danych empirycznych oraz stosując syntezę przyczynową, podjęliśmy się identyfikacji i eksploracji problemów związanych z postrzeganiem, promowaniem oraz wdrażaniem rozwoju zrównoważonego przez organizacje pozarządowe. Ponadto, dokonaliśmy analizy procesu raportowania działalności zgodnej z zasadą zrównoważonego rozwoju przez sektor biznesu (analiza dokumentów urzędowych), który to proces został także zainicjowany przez organizację pozarządową. Aspekt ten wiąże się z działalnością organizacji pozarządowych w ramach systemu obywatelskiej kontroli działań państwa i rynku. Zrównoważony rozwój bardzo często potocznie kojarzony jest z działalnością na rzecz ochrony środowiska, stąd działalność na rzecz trwałego rozwoju najszerszej urzeczywistnia się na tym polu. Jednostkami analizy w naszym badaniu były podmioty pozarządowe, aktywne w sferze ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego. Jedną z obserwacji, jakie poczyniliśmy, dotyczyła tego, że problematyka zrównoważonego rozwoju, mimo że uznana na forum międzynarodowym i obecna w polskim ustawodawstwie, nie należy do istotnych obszarów zainteresowań organizacji pozarządowych, nawet tych działających w środowiskowym obszarze zrównoważonego rozwoju.

Działalność organizacji ekologicznych na rzecz realizacji środowiskowego wymiaru zrównoważonego rozwoju przedstawiłyśmy w oparciu o badania empiryczne – analizę sprawozdań merytorycznych wszystkich organizacji pożytku publicznego, które zadeklarowały aktywność na polu ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego. Szczegółowej analizie poddałyśmy te organizacje, które odwoływały się wprost do zrównoważonego rozwoju, a stanowiły one zaledwie 14,5% organizacji aktywnych w zakresie

ekologii, ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego. Wykazałyśmy jednocześnie, że 73,8% organizacji realizujących ideę zrównoważonego rozwoju, nie ogranicza się wyłącznie do wymiaru ekologicznego, ale kładzie równy nacisk na trzy aspekty: obok ekologicznego, na społeczny i ekonomiczny, traktując rozwój zrównoważony całościowo.

W artykule wykazałyśmy także, że podmioty działające na rzecz realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju często posługują się tym pojęciem jak sloganem, który w świadomości społecznej i politycznej wiąże się z wartościami ekologicznymi. Tylko część organizacji przedstawiających się jako ekologicznie zorientowane, w taki sposób formułuje cele działań i konstruuje swe projekty, by rzeczywiście miały one szanse przyczynić się do implementacji trwałego rozwoju.

Analizę zjawisk, podmiotów i konsekwencji polityki społecznej i gospodarczej determinujących proces implementacji koncepcji trwałego rozwoju dopełnia monografia zatytułowana *Determinanty społecznej polityki zrównoważonego rozwoju. Syndykalizm, społeczna odpowiedzialność biznesu, ograniczony wzrost gospodarczy*. W pracy prezentuję holistyczne podejście do koncepcji i praktyki trwałego rozwoju. Przy takim podejściu, efekty implementacji strategii zrównoważonego rozwoju widoczne będą we wszystkich jego aspektach, niezależnie czy przyjmimy perspektywę społeczną, ekonomiczną czy polityczną. Podkreślam ponadto, iż podział koncepcji zrównoważonego rozwoju na wymiary: ekologiczny, gospodarczy i społeczny, pozbawiony priorytetyzacji, jest sztucznym mnożeniem bytów. Na przykładach różnych klasyfikacji wymiarów zrównoważonego rozwoju, wykazuję przenikanie się i nakładanie zwyczajowo wyodrębnianych wymiarów. Zastosowałam następujące metody badań politologicznych: metodę deskryptywną, komparatystykę, syntezę przyczynową, indukcję – dedukcję – redukcję i konkretyzację, analizę dokumentów urzędowych i aktów prawnych oraz wtórna analizę badań (empirycznych oraz wyników badań teoretycznych w celu weryfikacji postawionej hipotezy), urzeczywistniłam większość celów operacyjnych prezentowanego cyklu publikacji: cel pierwszy (1A, 1B, 1C, 1E), cel drugi (2A, 2B, 2C, 2E, 2F), cel trzeci (3A, 3B, 3C, 3F).

W tytule pracy użyłam sformułowania „determinanty społecznej polityki zrównoważonego rozwoju” zamiast – na przykład – „społeczne determinanty polityki zrównoważonego rozwoju”. Uczyniłam to, aby podkreślić, że trwały rozwój to złożony proces polityczny zorientowany społecznie. Nie mamy do czynienia z nową jednostką analizy w obszarze badań społecznych – polityką zrównoważonego rozwoju. Jednostką analizy stanowi kształtujący się współcześnie obszar polityki społecznej - społeczna polityka zrównoważonego rozwoju. W monografii podjęłam się próby wykazania związków polityki społecznej i rozwoju

zrównoważonego. Terminy: polityka społeczna i społeczna polityka zrównoważonego rozwoju nie są w opisie używane zamiennie. Termin polityka społeczna pojawia się w kontekście całościowej dyscypliny naukowej, modeli teoretycznych, zakresu zjawiska, celów działania. Natomiast określenie, które wprowadzam – społeczna polityka zrównoważonego rozwoju, zostało przeze mnie użyte w odniesieniu do działań, które, mimo że nie są bezpośrednio zorientowane na trwały rozwój społeczno-gospodarczy, zyskują taki wymiar i są realizowane lub możliwe do realizacji przy zastosowaniu programów i instytucji polityki społecznej.

W monografii wykazuję, iż zarówno przedmiot, cele, jak i sposoby działania zrównoważonego rozwoju są zbieżne z tymi samymi wyznacznikami polityki społecznej. Odwołując się do koncepcji polityki społecznej ugruntowanej w literaturze przedmiotu, przedstawiam spójne przedmioty: społeczeństwo, stosunki społeczne, organizacja życia społecznego, jakość życia oraz cele obejmujące rozwój społeczny, równowagę społeczną, porządek społeczny czy dobro wspólne. Wskazuję również na zakres instytucjonalny polityki społecznej uwzględniający aspekty, których właściwa realizacja uzależniona jest od równowagi rozwojowej, tj.: kształtowanie ładu społecznego, zatrudnienie, ochrona zdrowia i środowiska, czy konsumpcja. Determinanty społecznej polityki zrównoważonego rozwoju zidentyfikowane już w tytule pracy: syndykalizm, społeczna odpowiedzialność biznesu i ograniczony wzrost gospodarczy to zjawiska, których regulacja odbywa się lub odbywać się powinna na poziomie państw narodowych.

Hipoteza pracy dotyczy relacji procesu rozwoju zrównoważonego z trzema zjawiskami społecznymi: syndykalizmem, społeczną odpowiedzialnością biznesu i ograniczonym wzrostem gospodarczym. Włączenie kategorii wzrostu gospodarczego do zbioru fenomenów społecznych może wydać się kontrowersyjne. Jednostkę analizy stanowi jednak w tym wypadku specyficzna odmiana wzrostu gospodarczego – wzrost ograniczony. To właśnie proces ograniczania, w mojej opinii, nadaje temu zjawisku wymiar społeczny. Wymienione zjawiska oraz zakres regulacji, jakimi są objęte, przede wszystkim w ramach polityki społecznej państw narodowych, determinują sposób interpretacji oraz implementacji procesu zrównoważonego rozwoju. Poddane przeze mnie analizie determinanty, które postrzegam jako kluczowe dla trwałego rozwoju, mają ugruntowaną pozycję w obszarze polityki społecznej. Związek syndykalizmu z polityką społeczną jest najdłuższy, ma swój początek w pierwotnej kwestii społecznej kapitał – praca. Zaistnienie koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu w obszarze polityki społecznej wiąże się z tendencją do dzielenia odpowiedzialności państwa jako kluczowego podmiotu polityki społecznej, a tym samym włączania sektora rynkowego i trzeciego sektora. W kwestii wzrostu gospodarczego, weryfikuję obietnice pogodzenia wzrostu

gospodarczego z interesami społecznymi i ekologicznymi. Współczesnej polityce społecznej zarzucam natomiast, iż nie kwestionuje ekonomicznej zasady niekończącego się wzrostu. Nadziei na zmianę hagiograficznego podejścia do wzrostu gospodarczego upatruję w działaniach nowych ruchów społecznych.

Głównym celem pracy było przedstawienie zakresu, ewolucji, rozmiarów regulacji zjawisk determinujących stopień implementacji zrównoważonego rozwoju. Cele operacyjne koncentrowały się na wskazaniu podmiotów i działań, jakie podejmują w ramach polityki zorientowanej społecznie, które to mają swe konsekwencje dla rozwoju.

Ramy koncepcyjne, w jakie wpisuje się monografia, obejmują nowe ruchy społeczne, podejmujące próbę redefinicji zjawisk społecznych w systemie kapitalistycznym: myśl ekonomii ekologicznej, ideologię syndykalizmu, koncepcję trwałego rozwoju. Przytoczone przeze mnie badania i tezy ukazują wieloaspektowy charakter idei zrównoważonego rozwoju, zjawiska społecznej odpowiedzialności biznesu oraz ewolucję poglądów na temat znaczenia ruchów syndykalistycznych czy procesu wzrostu gospodarczego dla szeroko pojmowanego rozwoju.

W monografii postawiłam następujące pytania badawcze:

1. Czym jest rozwój zrównoważony? Jaki jest zakres tego zjawiska?
2. Jak kształtował się ruch syndykalistyczny? (jakie są różnice między syndykalizmem praktycznym i przemysłowym, znaczenie strajku generalnego, relacja syndykalizm-socjalizm, anarchosyndykalizm i ekosyndykalizm).
3. Jaki jest wkład koncepcji i zjawiska społecznej odpowiedzialności biznesu oraz jej interesariuszy do idei i praktyki zrównoważonego rozwoju?
4. Jakie znaczenie dla trwałego rozwoju ma proces ograniczania wzrostu gospodarczego na poziomie decyzji politycznych i zmian świadomościowych? (modele wzrostu a ograniczony wzrost gospodarczy – nowe mierniki rozwoju; podążanie w kierunku paradygmatu ograniczonego wzrostu).

W książce wykazałam, że zidentyfikowane przeze mnie determinanty społeczne są ze sobą powiązane – łączy je, przede wszystkim, wolnorynkowy system społeczno-gospodarczy, w którym funkcjonują. Konstrukcja systemu oraz podmioty najsilniej oddziałujące na jego ewolucję (głównie podmioty gospodarcze prowadzące działalność transnarodową) określają zakres, w jakim wymienione mechanizmy mogą kształtować proces realizacji społecznej polityki zrównoważonego rozwoju. Efektywna implementacja zasady i wartości trwałego rozwoju wymaga włączenia dotychczasowych inicjatyw, programów i strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju do obszaru praktyki polityki społecznej.

Moje wnioski końcowe z badań przeprowadzonych w obszarze drugim są następujące:

1. Zjawiska determinujące proces implementacji koncepcji trwałego rozwoju, to przede wszystkim, praktyka społecznej odpowiedzialności biznesu oraz Potrójnej Linii Przewodniej, inkluzja technologiczna, bez której niemożliwy jest rozwój gospodarczy i społeczny, a także ograniczony (ilością zasobów nieodnawialnych oraz pojemnością środowiska) wzrost gospodarczy. Wskazałam także na dotychczasowy, głównie kompensacyjny charakter tzw. społecznej odpowiedzialności biznesu oraz na rolę władz państwowych w egzekwowaniu owej kompensacji i w procesie ograniczania wzrostu gospodarczego.
2. Do najważniejszych podmiotów rozwoju zrównoważonego zaliczyłam, oprócz wspomnianych władz państwowych, interesariuszy przedsiębiorstw i tym samym społecznej odpowiedzialności biznesu w zakresie realizowanym przez przedsiębiorstwa – akcjonariuszy, pracowników, konsumentów, społeczności lokalne (także w roli rzecznika środowiska naturalnego), związki zawodowe oraz organizacje pozarządowe. Te ostatnie, mimo że dysponują licznymi metodami współpracy ze środowiskiem biznesu oraz możliwościami wpływu, jak wykazały przeprowadzone wraz z Dorotą Moroń badania, nie wykorzystują ich w pełni.
3. Przejęcie odpowiedzialności przez władze państwowe za poziom realizacji zasady trwałego rozwoju w ramach polityki społecznej będzie jednoznaczne z wprowadzeniem rzeczywistej kontroli nad realizacją prawa pracowników do zrzeszania się i reprezentacji swoich interesów, katalogiem prawdziwie społecznie odpowiedzialnych zachowań (lub w wersji minimum: rzetelnej, całościowej kompensacji szkód i kosztów społecznych) oraz nad relacją wzrostu gospodarczego do rozwoju społecznego.

Obszar 3. Nierówności społeczne w kontekście realizacji koncepcji rozwoju zrównoważonego

Trzeci, ostatni obszar w prezentowanym cyklu, konstytuuje monografia zatytułowana *Nierówności społeczne na drodze do zrównoważonego rozwoju. Problem polityki społecznej i gospodarczej* oraz artykuł opublikowany we „Wrocławskich Studiach Politologicznych” - *Unequal Access to Green Space as a Cause of a New Category of Health Inequalities*.

Głównym celem monografii było wykazanie współzależności pomiędzy nierównościami społecznymi oraz skutkiem ich funkcjonowania – rozwojem nie zrównoważonym, a także wskazanie na rozwiązania, jakie mogą przyczynić się do zmian w tym zakresie. Stosując metodę deskryptywną, komparatystykę, syntezę przyczynową, indukcję, analizę dokumentów urzędowych i aktów prawnych, wtórna analizę badań oraz podejście

instytucjonalne i decyzyjne, w monografii zrealizowałam wszystkie cele operacyjne z trzech wydzielonych kategorii celów.

Nierówności społeczne uniemożliwiające zaprowadzenie ładu społecznego opartego na rozwoju zrównoważonym, zostały zdefiniowane w kontekście problemu polityki społecznej i gospodarczej oraz zidentyfikowane jako dochodowe, rynku pracy oraz zdrowotne. W pracy przedkładałam rolę polityki społecznej w procesie równoważenia rozwoju nad rolę polityki gospodarczej z dwóch względów. Po pierwsze, z uwagi na to, że dwie z trzech analizowanych nierówności społecznych: nierówności na rynku pracy (zwłaszcza w przyjętym kontekście nierównej sytuacji kobiet i mężczyzn) oraz nierówności w zdrowiu (w tym te spowodowane niezrównoważonym korzystaniem ze środowiska naturalnego), są zwyczajowo przypisywane do obszaru polityki społecznej.

Drugim powodem, dla którego to polityka społeczna będzie miała, moim zdaniem, większe znaczenie w znoszeniu opisywanych nierówności jest teza, że polityka gospodarcza w tym zakresie zawodzi. Nadmierne nierówności dochodowe powinny być niwelowane przez efektywną politykę gospodarczą, trudno jednak mówić o skuteczności w sytuacji, kiedy państwo zrezygnowało z funkcji alokacyjnej na rzecz kapitału transnarodowego, a systemy fiskalne tracą swój progresywny charakter. Rozwój zrównoważony, który z racji swych celów oraz oddziaływania społecznego wpisuje się w obszar polityki społecznej, wymaga zintegrowanego ładu społeczno-gospodarczego. Uważam, że w sytuacji utraty przez politykę gospodarczą podstawowych mechanizmów sprawczych, impuls do przemian rozwojowych ukierunkowanych na zintegrowane *equilibrium* polityk publicznych, musi pochodzić z polityki społecznej.

Wszystkie nierówności społeczne zidentyfikowane w monografii w kontekście możliwości implementacji rozwoju zrównoważonego, znalazły się na liście celów trwałego rozwoju ONZ. Analizowane w pracy nierówności społeczne stanowią zarówno przyczynę, jak i skutek polityki niezrównoważonego rozwoju, mamy tu bowiem do czynienia z samonapędzającym się procesem. Monografia zbudowana została na hipotezie, że powstrzymanie się od działań, mających na celu znoszenie nierówności społecznych, sprawia, że efektywne wdrożenie koncepcji zrównoważonego rozwoju nie jest możliwe. Dlatego też, dążąc do społecznej równowagi rozwojowej, w pierwszej kolejności należy skoncentrować się na przywróceniu *equilibrium* w trzech fundamentalnych obszarach: nierówności dochodowych, na rynku pracy oraz nowych kategorii w zakresie nierówności w zdrowiu.

W pracy odpowiadam na pytania badawcze dotyczące:

1. Znaczenia nierówności społecznych dla realizacji idei rozwoju zrównoważonego.

2. Rodzajów i efektywności pomiaru nierówności społecznych.
3. Relacji: nierówności dochodowe – wzrost gospodarczy i kryzys finansowy.
4. Nierówności dochodowych w kontekście ustroju politycznego.
5. Przyczyn nierówności na wolnym rynku pracy.
6. Nierówności w zdrowiu na skutek niezrównoważonej produkcji żywności, nierównej ekspozycji na zanieczyszczenia środowiska oraz ograniczonego dostępu do informacji z tych obszarów.

Przeprowadzona analiza pozwoliła mi na postawienie następujących wniosków:

1. Narzędzia pomiaru zarówno nierówności społecznych, jak i zrównoważonego rozwoju są niedoskonałe. Niektóre powstały z przyczyn pozanaukowych, jak przywołana w książce teoria krzywej Kuzneta ukształtowana bardziej na potrzeby wsparcia systemu politycznego, aniżeli rzetelnego pomiaru. Mimo to, propaganda mobilności efektów wzrostu gospodarczego między sektorami opisana przez Kuzneta, znosząca jednocześnie nierówności społeczne, jest kontynuowana. Inny powszechnie stosowany miernik – produkt krajowy brutto, ma za zadanie wspierać system gospodarczy, utożsamiając rozwój społeczno-gospodarczy ze wzrostem gospodarczym, przyrost fizyczny z akceleracją jakościową. Stosowanie PKB jako głównego miernika rozwoju sankcjonuje proces ciągłego stymulowania wzrostu gospodarczego w ramach polityki gospodarczej państw o ustroju wolnorynkowym. Produkt krajowy brutto jako miernik rozwoju traci na znaczeniu jedynie w opracowaniach naukowych, w praktyce jego pozycja pozostaje niezagrożona.
2. Największe nierówności dochodowe to te pochodzące z posiadanego kapitału. Niemniej jednak znaczenie nierówności dochodowych z pracy powinno być również uwzględnione w programach polityki społecznej i gospodarczej. Na asymetrycznym podziale dochodu najwięcej tracą grupy społeczne o niższych dochodach. W tej sytuacji dochodzi do ograniczenia zagregowanego popytu w stosunku do podaży, ponieważ grupy społeczne o niskim statusie materialnym mają większą skłonność do konsumpcji. W celu uzupełnienia niedoboru wynikającego z nadmiernych różnic dochodowych, utrzymania konsumpcji na dotychczasowym poziomie, grupy te zaciągają kredyty. System finansowy zyskuje w ten sposób na znaczeniu i to zarówno w krajach rozwiniętych, rozwijających się, jak i w krajach wschodzących. Wypełnia także lukę, którą w pierwotnym założeniu wypełnić miał wzrost gospodarczy. Zastosowanie liberalnych mechanizmów doprowadzić miało do wzrostu gospodarczego

zmniejszającego poziom nierówności i ubóstwa, zrealizować (tzw. efekt sączenia w dół, który jednak nie zadziałał).

3. W walce z nierównościami zawodzi także system fiskalny. Opodatkowanie na szczycie społecznej hierarchii dochodowej staje się bowiem coraz bardziej regresywne, co jest trudne do przyjęcia zwłaszcza dla klasy średniej obciążonej podatkami w stopniu nieproporcjonalnie wyższym, aniżeli wierzchołek dochodowej hierarchii. Polityczne konsekwencje opodatkowania będą różne w zależności od sytuacji gospodarczej danego państwa.
4. Systemy najbardziej efektywne w radzeniu sobie z nierównościami to socjaldemokratyczne i konserwatywno-korporacyjne reżimy dobrobytu. W walce z nierównościami lepiej wykorzystują przychody z tytułu wzrostu gospodarczego i wzrostu zatrudnienia, w porównaniu z krajami, w których funkcjonuje hybrydowe, liberalne państwo dobrobytu. Socjaldemokratyczne państwa opiekuńcze najlepiej pożytkują wydatki na transfery socjalne. Z obserwacji tych wyłania się także prawidłowość, że tzw. celowe systemy ochrony socjalnej są mniej skuteczne w wykorzystywaniu wydatków socjalnych w celu zmniejszenia ubóstwa i nierówności, a także w zakresie maksymalizacji dystrybucyjnego efektu wzrostu gospodarczego i zatrudnienia.
5. Od europejskich rynków pracy oczekuje się jednoczesnej elastyczności i bezpieczeństwa zatrudnienia. Strategia *flexicurity* zdejmując z pracodawców odpowiedzialność za rozwój rynku pracy, dzieli ją na państwo i pracowników. Twierdzę, iż implementacja koncepcji *flexicurity* nie wygeneruje nierówności, jeśli odpowiedzialność za tę strategię przejmie państwo, prowadząc prawdziwie aktywną politykę rynku pracy i tworząc hojny system socjalny lub gwarantując, że elastyczne formy zatrudnienia nie zmniejszą uprawnień pracowniczych, czy bezpieczeństwa zatrudnienia. Nie każde państwo, biorąc pod uwagę poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, może być takim gwarantem, stąd też – moim zdaniem – strategia *flexicurity* nie powinna być traktowana jako uniwersalna w ramach europejskiego obszaru społecznego.
6. Kwestionuję znaczenie wykształcenia jako automatycznej dźwigni rozwojowej, ze względu na rosnące zapotrzebowanie na pracę rutynową, która jest doskonałym substytutem kapitału w procesie produkcji, ponieważ jest tania i obniża koszty pracy w przedsiębiorstwie. Presja na zwiększenie kwalifikacji bez odpowiedniego wzrostu popytu na nowe umiejętności wśród pracodawców prowadzi do sytuacji, w której

kwalifikacje osób poszukujących pracy są zbyt wysokie i nie korespondują z potrzebami rynku pracy. Uważam, że modernizacja programów znoszenia nierówności w ramach polityk publicznych, którą zapoczątkowało odejście od modelu osobistego deficytu, powinna być kontynuowana nie tylko w obszarze edukacji i szkoleń, lecz skupiać się na likwidacji deficytów strukturalnych w ramach gospodarki i rynku pracy, poprzez politykę przemysłową, regulację rynku pracy (w tym mechanizm ustalania płac), programy ukierunkowane na poprawę jakości pracy oraz rozwój i innowacje w miejscu pracy.

7. Nie udało się doprowadzić do zrównania płac kobiet i mężczyzn za pomocą środków legislacyjnych i pozalegisacyjnych. Nadal do czynienia mamy z płciowym (tzw. tradycyjnym) podziałem pracy między mężczyzn, realizujących się wyłącznie w sferze publicznej, gdzie ich praca jest wynagradzana, i kobiety, zaangażowane w nieodpłatną pracę, obejmującą rodzenie, opiekę i wychowywanie dzieci, wykonywanie prac domowych, która odbywa się w sferze prywatnej. Sytuacja taka ma miejsce pomimo formalnego równouprawnienia mężczyzn i kobiet, na podstawie przepisów prawa krajowego oraz umów między partnerami społecznymi w kwestiach dotyczących zarówno roli w rodzinie, jak i w sferze publicznej. Tradycyjny podział ról doprowadził do powstania zjawiska segregacji zawodowej ze względu na płeć, która oznacza, iż na pewne stanowiska przyjmowani są mężczyźni. Są to wysokie stanowiska: specjalistyczne i kierownicze, co ma swoje konsekwencje także dla wysokości późniejszych świadczeń emerytalnych. System polityczny nie widząc bezpośredniego zagrożenia dla swej trwałości, nie reaguje na potrzeby kobiet. Decydenci nie dostrzegają związku między płciowym podziałem ról, a spadkiem dzietności, liczby związków formalnych czy rosnącą liczbą rozwodów. Statystyki, zwłaszcza te dotyczące dzietności wskazują, że bez wsparcia polityk publicznych, anachroniczny wydawałoby się, proces emancypacji kobiet będzie miał poważne konsekwencje społeczne.

W pracy identyfikuję i poddaję analizie nowe nierówności w zdrowiu. Wynikają one z przyzwolenia na modyfikacje genetyczne żywności oraz pasz, usankcjonowania stosowania chemicznych dodatków do żywności, ekspozycji na zanieczyszczenia środowiska będące konsekwencją nierówności dochodowej oraz z ograniczanego dostępu do informacji dotyczącej stanu środowiska, co rzutuje na stan zdrowia. Na podstawie wtórnej analizy badań wykazują prawidłowość, że pierwotnymi nierównościami społecznymi są te, wynikające ze statusu społeczno-ekonomicznego. Szczególną uwagę w kontekście nierówności w zdrowiu zwracam na ograniczony dostęp do informacji o modyfikacjach genetycznych żywności oraz o stanie

środowiska lub planowanych aktywnościach, które mogą mieć nań wpływ. Ten stan rzeczy, w mojej opinii, nie pozwala na zaprojektowanie pożądanego, indywidualnego, efektywnego profilaktyki zdrowia.

Problem nierówności w zakresie ekspozycji i wrażliwości na zanieczyszczenia środowiska zasygnalizowany w monografii, został uszczegółowiony w artykule *Unequal Access to Green Space as a Cause of a New Category of Health Inequalities* oraz wzbogacony o analizę zmian w polskim ustawodawstwie dotyczącym zagospodarowania przestrzennego. W artykule realizuję cel pierwszy w aspektach 1E i 1F, cel drugi w zakresie 2B, 2C oraz 2F, a także cel trzeci w aspektach 3C, 3D oraz 3G. W pracy weryfikuję hipotezę, że nierówny dostęp do terenów zielonych stanowi jedną z dwóch głównych przyczyn (obok ekspozycji na zanieczyszczenia) powstania nowej kategorii w zakresie nierówności w zdrowiu. Wykorzystując analizę aktów prawnych, dokumentów urzędowych oraz danych statystycznych, a także wtórną analizę badań, wskazuję na konsekwencje przyjętej w Europie strategii planowania przestrzennego ukierunkowanego na wielobiegunowość przestrzenną i różnorodność. Efektem implementacji tej strategii są europejskie metropolie zaprojektowane koncentrycznie, z niskokosztowymi obszarami mieszkalnymi usytuowanymi na obrzeżach razem ze szkodliwą dla zdrowia działalnością przemysłową. W celu wykazania zależności pomiędzy współczesnymi trendami zagospodarowania przestrzennego a rozwojem tzw. chorób cywilizacyjnych, posłużyłam się raportem na temat zjawiska środowiskowego obciążenia chorobami, w którym ograniczony dostęp do terenów zielonych stanowi ważny aspekt chorobotwórczy.

Dokonawszy porównania ustawodawstwa polskiego w zakresie planowania przestrzennego z roku 1960 ze stanem aktualnym stwierdziłam, że zmiany (tj. brak regulacji dotyczących koncentracji terenów zielonych) poszły w niewłaściwym kierunku. We wnioskach zwróciłam uwagę, iż nierówny dostęp do terenów zielonych wpisuje się w zjawisko ekonomicznej stratyfikacji społecznej - status ekonomiczny determinuje bowiem wybór miejsca zamieszkania, a co się z tym wiąże, także bliskość i koncentrację terenów zielonych.

Efektom prowadzonych przeze mnie badań jest, w mojej opinii, całościowe ujęcie istoty rozwoju zrównoważonego jako kluczowej zasady realizacji efektywnej polityki społecznej. Wyniki moich badań wpisują się tym samym w istotną dyskusję dotyczącą zasad prowadzenia polityki społecznej, która ma walor nie tylko akademicki, ale przekłada się również na praktykę realizacji polityki społecznej. W mojej percepcji, najistotniejsze w toku moich badań było usystematyzowanie pojęć i teorii z zakresu analizowanej problematyki, analiza i interpretacja

ewolucji koncepcji rozwoju zrównoważonego w kierunku paradygmatu holistycznego, identyfikacja obszarów wspólnych dla polityki społecznej i trwałego rozwoju, wskazanie na zjawiska determinujące możliwości implementacji koncepcji oraz ich zakorzenienie w polityce społecznej, analiza barier integracji ładów społecznego i gospodarczego w postaci nierówności społecznych i ich wpływu na ograniczone możliwości realizacji społecznej polityki zrównoważonego rozwoju.

Przedstawione wyniki analiz i wnioski mają, w moim mniemaniu, walor teoretyczny i poznawczy. Możliwość ich zastosowania uzależniam od zmiany percepcji, w kierunku integracyjnym, holistycznym zarówno wymiarów rozwoju zrównoważonego, jak i obszarów polityki społecznej. W moim przekonaniu, włączenie teoretycznego dorobku z zakresu trwałego rozwoju do modeli polityki społecznej oraz integracja mechanizmów realizacji programów z obu tych, rozdzielnie jak dotychczas postrzeganych obszarów, zdecydowanie ułatwi skuteczną implementację możliwie najlepszego kierunku szeroko pojmowanego rozwoju społecznego w warunkach systemu wolnorynkowego.

Mekenski - Morcinkiewicz

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo – badawczych:

Moje pozostałe osiągnięcia naukowe mieszczą się w dwóch obszarach badawczych:

1. kapitał ludzki
2. współzależności pomiędzy polityką społeczną i gospodarczą.

Pierwszy obszar badawczy konstituują zarówno prace z zakresu polityki edukacyjnej, jak i prace traktujące o procesie kształtowania i zarządzania kapitałem ludzkim. W drugim obszarze badawczym, analizie poddane zostały procesy i zjawiska, na które wpływ mają obydwie polityki publiczne. Podkreślenia wymaga fakt, iż badania w obu wymiarach tego obszaru badawczego, przeprowadzone zostały w korelacji do zmian społecznych i gospodarczych rzutujących na polityki publiczne.

Edukacyjny wymiar obszaru kapitał ludzki otwiera artykuł pod tytułem *Edukacja podstawowa dziecka niepełnosprawnego w polskim systemie oświaty*, opublikowany w tomie czasopisma „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” zatytułowanym *Usługi społeczne wobec rodziny*, pod redakcją Adama Kubowa i Joanny Szczepaniak. Artykuł zawiera analizę aktualnego (na rok 2011) stanu prawnego edukacji podstawowej dzieci niepełnosprawnych, który to system wpisuje się w obszar polityki społecznej, oraz oceny rezultatów praktycznego zastosowania tychże rozwiązań. Celem opracowania była weryfikacja rozwiązań polskiego systemu oświaty, ukierunkowanych na wyeliminowanie upośledzenia osób niepełnosprawnych w dostępie do edukacji oraz weryfikacja założenia, zgodnie z którym proces integracji dzieci niepełnosprawnych w ramach systemu oświaty faktycznie dokonuje się. We wnioskach wskazuję, że szkolnictwo specjalne powinno być zarezerwowane dla dzieci, których potrzeby edukacyjne tak dalece odbiegają od programów proponowanych w placówkach ogólnodostępnych, że nie mogą być w nich należycie zaspokajane. Zwracam również uwagę na potrzebę konsultowania nowych rozwiązań z pedagogami na co dzień pracującymi z dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych tak, by wprowadzane zmiany nie miały wyłącznie odgórnego charakteru.

W kolejnych dwóch pracach skoncentrowałam się na szkolnictwie wyższym. W artykule zatytułowanym *Zachodnie wzorce i wewnątrzsystemowe determinanty zarządzania szkolnictwem wyższym w Polsce* (zamieszczonym w tomie pod redakcją Andrzeja Rączaszka i Wiesława Koczura: *Problemy edukacji wobec rozwoju społeczno-gospodarczego*, czasopisma „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”) wykazuję, iż na strukturę zarządzania w polskich uczelniach wyższych, opisaną w znowelizowanej ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym, wpływ mają wzorce zewnętrzne –

rozwiązania wdrażane w państwach zachodnich oraz ugruntowane, niepodatne na reformy uwarunkowania wewnętrzny (m.in. polska demokracja akademicka). Słabo rozwinięty system zarządzania uczelniami wyższymi w Polsce skorelowany jest, na co wskazuję, z brakiem profesjonalnego zarządzania strategicznego na poziomie krajowym, a przecież to właśnie cele rozwojowe kraju powinny stanowić podstawę do przyjmowania strategii rozwoju uczelni. Stąd też próby przejścia na poziom merytoryczny (analizy, kontroling finansowy) okazują się nieudolne. We wnioskach zwracam uwagę na fakt, iż nowa ustawa utrzymała *status quo* w zarządzaniu uczelniami wyższymi. Dotychczasowe uwarunkowania systemowe - szeroko pojmowana autonomia uczelni oraz demokracja akademicka, bazująca na ciałach kolegialnych złożonych z pracowników uczelni - sprawiają, iż mimo licznych odwołań do sprawdzonych rozwiązań zachodnich, efekty procesu zarządzania pozostają niezmiennie. Ustawa nie zakończyła dyskusji o kierunkach rozwoju i efektywności systemu, nie rozwiązała też kumulujących się problemów finansowych, związanych z alokacją środków i jakością kształcenia, które to zaniechania wykorzystuje wprawdzie europejska konkurencja.

W rozdziale *Uczelnie wyższe w samorządowej polityce edukacyjnej i polityce rynku pracy. Strategie i praktyka*, zamieszczonym w monografii zbiorowej: *Samorządowa polityka społeczna. Rozwiązania instytucjonalno-prawne* pod redakcją Doroty Moroń i Katarzyny Zamorskiej prezentuję analizę relacji samorząd terytorialny – uczelnie wyższe. Przedstawiam rozwiązania przyjęte w krajach europejskich i rodzime propozycje zmian w tym zakresie oraz stawiam pytanie: na ile zaangażowanie samorządu terytorialnego jest w stanie wpłynąć na polepszenie kompatybilności profilu wykształcenia i potrzeb rynku pracy. Zmiany zaproponowane przez polityków, niezależnych ekspertów i przedstawicieli środowisk akademickich nadają samorządom terytorialnym uprawnienia w zakresie zarządzania lokalnymi uczelniami, co w bezpośredni sposób wpłynąć ma na kompatybilność kwalifikacji absolwentów z potrzebami lokalnych rynków pracy. Rozdział pisany był przed wejściem w życie nowej ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym. Postulowany przeze mnie zapis o powołaniu organu o charakterze rady powierniczej lub rady patronackiej, złożonej z przedstawicieli uczelni i przedstawicieli wyłonionych przez środowiska samorządowe, społeczne i zawodowe, znalazł się w ustawie (tzw. rady interesariuszy), organy te nie uzyskały jednak realnego wpływu na proces zarządzania uczelniami.

W wymiar kształtowania i zarządzania kapitałem ludzkim wpisuje się rozdział *Motywacja do pracy: rodzaje, metody pomiaru oraz wpływ na efektywność pracy*, zamieszczony w pracy zbiorowej: *Kapitał ludzki i społeczny. Wybrane problemy teorii i praktyki*, pod redakcją Doroty Moroń. Zagadnienie motywacji do pracy wpisuje się w

rozważania na temat właściwej drogi rozwoju gospodarczego. W artykule przyjąłam selektywne podejście do teorii motywacji, co pozwoliło na wybranie tych elementów teorii, które mają bezpośrednie przełożenie na współczesne systemy motywacyjne. Zaprezentowałam narzędzia wykorzystywane do badania rodzaju motywacji do pracy w procesie rekrutacji oraz dokonałam analizy badań wskazujących na bezpośredni związek pomiędzy rodzajem motywacji a osiąganą efektywnością pracy. Podstawą analizy były również obserwacje poczynione przeze mnie podczas selekcji pracowników, głównie przy rekrutacjach masowych dla korporacji transnarodowych. Wykazałam, iż dopasowanie motywacyjne, obejmujące wszystkie elementy składowe (motywacja do pracy na danym stanowisku, w danej organizacji i miejscowości), to kluczowa kompetencja, pozwalająca osobom rekrutującym przewidzieć poziom satysfakcji kandydata z pracy, o którą się ubiega. Od zebranej w procesie rekrutacji ilości i jakości danych dotyczących tej kompetencji (poprzez zastosowanie testów motywacyjnych, kwestionariuszy idealnej pracy, wywiadu ukierunkowanego), zależy trafność tych przewidywań – mniejsza rotacja kadr, lepsza frekwencja w pracy, większe morale i satysfakcja pracowników.

W rozdziale *Programy etyczne: kodeks etyczny – jaki system wartości?* zamieszczonym w monografii zbiorowej zatytułowanej *Kapitał ludzki i społeczny. Kreowanie i zarządzanie* pod redakcją Doroty Moroń, dokonałam próby odpowiedzi na pytanie postawione w tytule: czy system wartości stanowi podstawę powstających współcześnie w przedsiębiorstwach tzw. kodeksów etycznych – system wartości pracowników czy pracodawcy? Inne pytania badawcze dotyczyły tego, jaka jest proveniencja programów etycznych w przedsiębiorstwach; jakimi narzędziami posługują się przedsiębiorstwa w procesie przejmowania odpowiedzialności za etyczny wymiar środowiska pracy; jakie korzyści (i dla kogo) niesie ze sobą wdrażanie projektów etycznych? We wnioskach opartych także na analizie kodeksów etycznych w wybranych korporacjach wykazuję, iż obserwowana tendencja do zastępowania kodeksów etycznych kodeksami zachowań czy kodeksami dobrych praktyk, pozbawia kapitał ludzki przypisanego mu systemu wartości. Natomiast prawidłowo zidentyfikowany system wartości determinujący zachowania pracowników oraz należycie spisany kodeks etyczny to cenne narzędzia w procesie kształtowania i zarządzania zasobami ludzkimi.

Rozdział zatytułowany *Ewolucja tradycyjnych interesariuszy społecznej odpowiedzialności biznesu* opublikowany w pracy zbiorowej pod redakcją Marcina Gawryckiego i Marii Krupeckiej: *Problemy polityki społecznej. Wybrane zagadnienia teoretyczne i praktyczne*, koncentruje się na ewolucji potrzeb i celów tradycyjnych interesariuszy społecznej odpowiedzialności biznesu, a także na zmianie możliwości i zakresu

wpływu tych grup na funkcjonowanie przedsiębiorstw. Do tradycyjnych interesariuszy CSR zalicza się akcjonariuszy, pracowników oraz klientów. Analiza ukierunkowana była na zdiagnozowanie potencjału tradycyjnych interesariuszy, w kontekście ich oddziaływania na środowiska biznesu oraz wpływu na zakres kompensacji kosztów społecznych.

Przeprowadzona analiza zorientowania środowisk biznesowych na określone grupy interesariuszy (odnośnych programów realizowanych przez przedsiębiorstwa oraz badań sondażowych) pozwoliła na konkluzję, iż grupą interesariuszy dysponującą największą siłą nacisku pozostają klienci. Klienci, którzy znają koncepcję, asocjują strategię CSR z etycznym, uczciwym prowadzeniem biznesu, uwzględniającym dobro pracowników, klientów i społeczności lokalnej. Z przytoczonych badań wynika jednak, że wiele pozostaje do zrobienia w kwestii edukowania konsumentów. Dostęp do rzetelnej informacji na temat działalności społecznie odpowiedzialnej obudzi, tudzież utrwali, w klientach świadomość swego potencjału w obszarze egzekwowania odpowiedzialności społecznej. Coraz bardziej świadomi swej pozycji i wpływu na funkcjonowanie przedsiębiorstw są także pracownicy. Nawet ci zastraszeni rzekomym kryzysem (który w rzeczywistości mylony jest z naturalną fazą cyklu koniunkturalnego – recesją) zaczynają sprzeciwiać się przerzucaniu na siebie odpowiedzialności za błędne posunięcia korporacyjnych decydentów.

W cyklu artykułów poświęconych kapitałowi ludzkiemu, a opublikowanych w czasopiśmie „Intercathedra” ukierunkowanym na zagadnienia z zakresu ekonomiki, organizacji, zarządzania i ekologii, również znalazł się artykuł, w którym rozważam kodeks etyczny, tym razem w kontekście wpływu tego dokumentu na kształtowanie się kultury bezpieczeństwa. Celem artykułu zatytułowanego *The Role of Code of Ethics in Creating Enterprise's Safety Culture*, było wykazanie, iż skutecznej implementacji kultury bezpieczeństwa, a tym samym zapewnieniu bezpiecznego miejsca pracy oraz kształtowaniu „refleksyjnych”, zdrowych społeczeństw, sprzyjają zapisy dotyczące zasad bezpieczeństwa i higieny pracy zawarte w kodeksach etycznych przedsiębiorstw. W pracy przedstawiłam istotę oraz funkcje kodeksów etycznych, procesy ich powstawania, wskazując na miejsce i znaczenie zapisów dotyczących BHP. Wskazałam także na znaczenie szerszego zjawiska – kultury bezpieczeństwa w danym społeczeństwie oraz na rolę kodeksu etycznego w jej kształtowaniu. Ponadto, zwracam uwagę na świadomość ryzyka w procesie zarządzania oraz na klarowne instrukcje, a następnie skuteczną stymulację podczas implementacji kultury bezpieczeństwa.

W artykule *The Impact of Enterprise's Safety Climate on National Health and Safety Culture*, opublikowanym w „Intercathedrze”, analizie poddałam dane i badania przeprowadzone w celu zdiagnozowania stanu klimatu bezpieczeństwa w przedsiębiorstwach,

Małgorzata - (Małgorzata)

a następnie oszacowania zakresu, w jakim wpływa on na narodową kulturę bezpieczeństwa. Analiza wyników badań wskazuje na konsekwencje braku korelacji pomiędzy narzuconymi standardami bezpieczeństwa i higieny pracy, a systemem zasad bezpieczeństwa nabytym w procesie socjalizacji interesariuszy przedsiębiorstw (zwłaszcza pracowników). Na potrzeby artykułu przyjął, że w celu wykreowania narodowej kultury bezpieczeństwa, nieodzowne jest budowanie klimatu bezpieczeństwa w przedsiębiorstwach – środowisko pracy jest bowiem tym, w którym proces socjalizacji trwa najdłużej. W pracy dokonałam analizy inicjatyw międzynarodowych na rzecz klimatu i kultury bezpieczeństwa oraz procesów kształtowania klimatu i kultury bezpieczeństwa w wybranych państwach (Tajwan i Stany Zjednoczone). Na przykładach obu krajów wykazałam słabą korelację pomiędzy krajowymi normami bezpieczeństwa i higieny pracy, a tym, co wynika z badań przeprowadzonych w przedsiębiorstwach. Liczba wypadków przy pracy i poza pracą pozostaje znacząca, zaburzona jest bowiem relacja pomiędzy klimatem bezpieczeństwa a narodową kulturą bezpieczeństwa.

Artykuł *Behavioural Human Resources Management Method. The New Trend in Formation of Human Capital in Poland*, opublikowany w czasopiśmie „Intercathedra”, poświęcony został behawioralnej metodzie zarządzania zasobami ludzkimi, obejmującej pełen cykl życia pracownika w organizacji. Jej zastosowanie rozpoczyna się w procesie wyboru kandydatów do pracy, poprzez planowanie kariery, aż do cyklicznej oceny pracowniczej. Metoda opiera się na bezpośredniej obserwacji pracowników lub kandydatów do pracy, a zaobserwowane zachowania są następnie konfrontowane z pożądanym profilem kompetencyjnym. Chociaż metoda koncentruje się na projektowaniu pożądanego zachowań w środowisku pracy, wpływa również na zachowania poza środowiskiem pracy, kształtując kapitał ludzki. W pracy przedstawiłam techniki i procedury behawioralnej metody zarządzania zasobami ludzkimi (obserwacja behawioralna, wywiad ukierunkowany etc.), które zyskują coraz większą popularność w Polsce. Przeprowadzona analiza opiera się na moich obserwacjach poczynionych w trakcie współpracy z korporacjami transnarodowymi w tworzeniu i wdrażaniu technik metody behawioralnej. Liczne zastosowania metody udowadniają, że prawidłowe zbieranie informacji na temat zachowań ludzkich, ich właściwa interpretacja oraz zrozumienie motywacji tych zachowań, przyczynia się do wzrostu wydajności pracy. W mojej opinii, metodę behawioralną charakteryzuje indywidualne podejście do pracowników, traktowanie ich w kategoriach kapitału, który powinien mieć szansę na rozwój.

Ostatni prezentowany w tym obszarze rozdział nosi tytuł *Rada pracowników. Funkcjonowanie pozazwiązkowej reprezentacji pracowników przedsiębiorstw prywatnych w*

Polsce i stanowi część monografii zbiorowej pod redakcją Marty Makuch *Współczesny rynek pracy. Zatrudnienie i bezrobocie w XXI wieku*. Celem rozdziału była analiza zasad funkcjonowania rad pracowników jako organu pozazwiązkowej reprezentacji pracowników w przedsiębiorstwach prywatnych oraz weryfikacja hipotezy, że nieprzychylna postawa pracodawców wobec dodatkowej reprezentacji pracowników oraz brak uszczegółowienia zakresu uprawnień, wpływa na znikomą liczbę powoływanych rad, a tym samym – na ograniczony zakres realizacji praw pracowniczych. Realizacja celu wymagała odpowiedzi na kilka podstawowych pytań badawczych: Na jakich zasadach powoływane są i działają rady pracowników w Polsce? Jakie relacje zachodzą między związkami zawodowymi a radami pracowników? Czy proces informowania i konsultacji prowadzi do partycypacji pracowniczej? Temat jest o tyle ważny, iż w radach pracowników upatrywano swoistego antidotum na kryzys związkowych form reprezentacji i partycypacji. Z przeprowadzonej przeze mnie analizy wynika jednak, że zarówno ustawa, jak i rada pracowników nie spełniły tych oczekiwań. Porównując sytuację rad pracowników w 2011 roku z tą przedstawioną w badaniach ekspertów unijnych z roku 2006, sprzed wejścia w życie ustawy, stwierdzam, że w kwestii możliwości realizacji uprawnień zapisanych w dyrektywie 2002/14/WE, a następnie w ustawie, niewiele się zmieniło. Spadła natomiast znacząco liczba działających rad. Zjawisko braku inicjatywy powoływania rad pracowników można wyjaśnić rozczarowaniem zakresem możliwości tych gremiów oraz faktem, że pracodawcy, niechętni dodatkowej formie reprezentacji, nie informują pracowników w sposób wystarczający o przysługujących im z tytułu ustawy uprawnieniach. Reasumując stwierdzam, iż rada pracowników w dzisiejszym kształcie jest efektem implementacji niedoskonałej ustawy, na skutek czego rady zamiast stać się mechanizmem sprawczym, pozostają skutkiem ubocznym.

Drugi obszar badawczy poza prezentowanym cyklem habilitacyjnym dotyczy współzależności polityki społecznej i gospodarczej. Otwierająca go monografia *Nowa Gospodarka. Uwarunkowania polityczne i konsekwencje społeczne*, to publikacja stanowiąca swoistą ewaluację badań i wniosków zawartych w rozprawie doktorskiej *Nowa Gospodarka. Możliwości i zagrożenia dla współczesnego państwa narodowego*. W monografii, która powstała sześć lat po obronie pracy doktorskiej, skoncentrowałam się na skutkach społecznych funkcjonowania sektora Nowej Gospodarki, którego rozwój determinowany jest w znacznej mierze przez uwarunkowania polityczne. W czasie, kiedy powstawała moja rozprawa doktorska, Nowa Gospodarka była rzeczywiście, zgodnie z nazwą, zjawiskiem nowym, zwłaszcza w Europie Środkowej i Wschodniej. Po sześciu latach od pierwszych badań, dokonałam próby zrewidowania swoich uprzednich wniosków oraz oceny kierunku i skutków

rozwoju sektora. Głównym celem pracy było wskazanie na konsekwencje ewolucji sektora Nowej Gospodarki dla współczesnych systemów politycznych i społecznych.

Monografia bazuje na tych samych podstawach teoretycznych, pracach prekursorów Nowej Gospodarki i jej filozofii: Kevina Kelly'ego, Nico Stehry czy Michela Hussona. Potwierdzam także moje uprzednie spostrzeżenia, iż zakres zjawiska Nowej Gospodarki nie jest zawężony jedynie do nowych procesów związanych ze stosowaniem technologii teleinformatycznych. Po przeprowadzeniu nowych badań teoretycznych oraz wtórnych analiz badań empirycznych stwierdzam, iż – jak dotąd – nie zauważam zupełnie nowej jakości w ekonomii (nowych mechanizmów sprawczych), opisywanej w literaturze przedmiotu „nowej ekonomii”.

Nową jednostką analizy w monografii jest społeczeństwo informacyjne. Analizie poddaję proces transformacji społeczeństwa postindustrialnego w informacyjne, a także kwestię kontroli i własności informacji. W pracy prezentuję również krytyczne podejście do zjawiska społeczeństwa informacyjnego. Inne, konstytutywne dla sektora Nowej Gospodarki zjawiska – globalizacja, transnacionalizm czy informacjonalizm zostały poddane analizie w kontekście przyzwolenia politycznego na ich rozwój. Szczególną uwagę zwróciłam na zmiany strukturalne, na wydłużanie się cykli koniunkturalnych czy logikę sieci oddziałującą na tradycyjne mechanizmy rynkowe. Przyjmuję argumentację, że przemiany strukturalne systemu obejmują obszar znacznie rozleglejszy aniżeli pojedyncze branże czy sektory. Tradycyjne mechanizmy rynkowe: popyt i podaż, ewoluują wraz z systemem. Logika sieci sprawia, że w sektorze nowych technologii teleinformatycznych dochodzi do odwrócenia zależności popytowo-cenowych, zjawisko dotąd niespotykane – spadek cen przy wzroście popytu – staje się częstym. Pomimo owych przemian, moim zdaniem głównymi mechanizmami gospodarki wolnorynkowej pozostają popyt i podaż. Natomiast obniżka cen jest kolejnym sposobem na pobudzenie popytu, co jest niezbędne dla budowania sieci i co można łatwo niwelować za sprawą efektu skali. Główny komponent Nowej Gospodarki – technologia została przeanalizowana w kontekście ekonomicznego prawa użyteczności. Jeden z podrozdziałów poświęcony został przestępczości w dobie Nowej Gospodarki. Wykorzystałam w tym zakresie analizę aktów prawnych poczynioną na potrzeby doktoratu, jednak w związku z zaistniałymi zmianami prawnymi wątek ten został uaktualniony i uzupełniony. Ostatni rozdział traktuje o zmianach, jakie musiały zajść wewnątrz systemów politycznych i organizacji państwowych by odnosić korzyści z rewolucji technologicznej. Wskazuję na znaczenie polityki inkluzyjnej angażującej w rozwój sektora Nowej Gospodarki zarówno rządy państw narodowych, jak i środowiska biznesu, którą cechują: przekonanie, że dzięki współpracy jest realna szansa na

rozwój, wola polityczna, która oznacza adekwatne regulacje prawne oraz odpowiednie rozwiązania instytucjonalne.

W rozdziale *Nowy kontrakt społeczny w dobie Nowej Gospodarki* opublikowanym w pracy zbiorowej pod redakcją Józefa Zarzecznego: *Model społeczny zintegrowanej Europy*, za cel postawiłam sobie analizę nowego kontraktu społecznego w realiach Nowej Gospodarki. W rozdziale przedstawiam teorie kontraktu społecznego, ponadto jednostkami analizy są nowe technologie i kapitał ludzki w kontekście nowego kontraktu społecznego. We wnioskach stwierdzam, iż treść współczesnego kontraktu społecznego, podobnie jak treść pierwotnych umów społecznych, uzależniona jest od stanowiska tych grup, których żądania ze względu na siłę, jaką dysponują (liczebność, kontrola surowców strategicznych, infrastruktura), docierają do systemu, są w nim przetwarzane, a odpowiedzią na nie są decyzje polityczne. Proces globalizacji – zdefiniowany jako aktualny etap zinternacjonalizowanego i z informatyzowanego kapitalizmu oraz sektor Nowej Gospodarki, modyfikują oczekiwania, generują nowe potrzeby jednostek oraz, w konsekwencji, wpływają na proces podejmowania decyzji wewnątrz systemu politycznego. Niemniej jednak, kontrakt społeczny przypisany być powinien do społeczeństwa państwa narodowego, uwzględniać aktualne uwarunkowania systemu, stanowić niezbywalny komponent racji stanu.

Artykuł *Sporów z McLuhanem ciąg dalszy* opublikowany w „Szkicach Humanistycznych”, ma charakter polemiczny, jego celem było wykazanie, na ile zasadny jest prześmiewczo-demaskujący stosunek do dorobku Marshalla McLuhana, prekursora technoromantyzmu. Artykuł stanowi próbę weryfikacji opinii oponentów autora. Mimo iż krytycy McLuhana okrzyknęli go „metafizycznym magiem opętanym szaleństwem”, jego wierni czytelnicy pozostają pod wrażeniem sposobu uprawiania nauki na pograniczu publicystyki, metody dochodzenia i przekazywania wiedzy. W artykule analizie poddaję te aspekty myśli McLuhana, które miały wymiar społeczny, m.in. zarzucane mu propagowanie „absolutnie bezwstydne mitu o egalitaryzmie”.

Artykuł *Social Cooperatives in Poland. Exemplification of the Process of Social Reintegration within Social Cooperatives – the City of Poznan*, opublikowany we „Wrocławskich Studiach Politologicznych” stanowi próbę zdiagnozowania, w jakim stopniu spółdzielnie socjalne, działające w Polsce, wypełniają obowiązek reintegracji grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, nałożony na te podmioty w ustawie o spółdzielniach socjalnych. W tym celu dokonałam analizy odnośnych przepisów, dokumentów urzędowych i literatury, przeprowadziłam także badania sondażowe techniką ankiety rozdawanej. Przygotowany kwestionariusz został doręczony do wszystkich spółdzielni socjalnych w

Poznaniu. Przeprowadzone badanie pozwoliło na sformułowanie wniosku, iż spółdzielnie socjalne w Poznaniu skupiają się głównie na reintegracji zawodowej swoich członków, która, choć bardzo ważna, nie stanowi jedynego aspektu pełnej reintegracji społecznej. Proces reintegracji społecznej w spółdzielniach socjalnych działających w Poznaniu w roku badania (2013), nie przebiegał w sposób zdefiniowany w Ustawie o spółdzielniach socjalnych.

W rozdziale napisanym wspólnie z Moniką Obiegałą - *Spółdzielnie socjalne w Poznaniu. Profil kooperatysty i ewaluacja działalności (w Regionalne i lokalne aspekty polityki społecznej)*, pod redakcją Jerzego Stępnia, Eugeniusza Kośmickiego i Aldony Frączkiewicz-Wronki), poczyniliśmy próbę sprecyzowania profilu poznańskiego kooperatysty oraz ewaluacji działalności spółdzielni socjalnych funkcjonujących na terenie Poznania przez ich członków. W drugiej kolejności, kooperatyści zostali poproszeni o ewaluację działalności spółdzielni, w której są zatrudnieni, ocenę wpływu, jaki praca w spółdzielni wywiera na ich życie. W tym celu przeprowadzone zostało badanie metodą ilościową, techniką ankiety rozdawanej wśród członków-pracowników poznańskich spółdzielni socjalnych. Prezentację wyników badań poprzedziła krótka analiza podstaw funkcjonowania spółdzielni socjalnych w Polsce oraz ogólna charakterystyka spółdzielczości wielkopolskiej. Z badań wyłoniły się dwa profile członka/pracownika poznańskiej spółdzielni socjalnej. Po pierwsze, jest to osoba bezrobotna, której zależy przede wszystkim na aktywizacji zawodowej – na powrocie na rynek pracy. Stąd reintegracja zawodowa, na jakiej skupiają się poznańskie spółdzielnie, zaspokaja jej główną potrzebę. Inne potrzeby społeczne pozostają (jak wykazało badanie) nieuświadomione. Po drugie, to osoba niepełnosprawna, znacznie lepiej wykształcona, która oczekuje szeroko rozumianej reintegracji społecznej, dla której aktywizacja zawodowa stanowi przyczynek do dalszej samorealizacji: do rozwoju, nawiązywania kontaktów społecznych, uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych etc. Badanie wykazało, że pomimo znacznie wyższych zarobków, osoby zagrożone wykluczeniem społecznym ze względu na swą niepełnosprawność, są mniej zadowolone z form działalności spółdzielni socjalnych, aniżeli bezrobotni.

Celem rozdziału napisanego z Arletą Sabiniewicz: *Efektywność instytucji powiatu Środa Wielkopolska w zakresie promocji zatrudnienia i zwalczania bezrobocia w percepcji osób bezrobotnych*, opublikowanego w pracy zbiorowej pod redakcją Jerzego Stępnia, Eugeniusza Kośmickiego i Aldony Frączkiewicz-Wronki: *Regionalne i lokalne aspekty polityki społecznej*, było przedstawienie problematyki oraz weryfikacja metod przeciwdziałania bezrobociu, realizowanych w powiecie Środa Wielkopolska. Dokonałyśmy próby ewaluacji efektywności metod promocji zatrudnienia i zwalczania bezrobocia stosowanych przez

instytucje rynku pracy, w kontekście przepisów ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z 2004 r. Za hipotezę przyjęliśmy, iż zastosowane metody przeciwdziałania bezrobociu w powiecie średzkim są mało efektywne, ich wdrażanie nie przyczyniło się bowiem do spadku stopy bezrobocia w ciągu ostatnich kilku lat. Hipoteza została zweryfikowana w badaniu sondażowym: *Efektywność instytucji powiatu średzkiego w percepcji osób bezrobotnych*, przeprowadzonym techniką ankiety rozdawanej. Wyniki badania ujawniły patologie średzkiego rynku pracy – nepotyzm i kumoterstwo w obsadzaniu stanowisk. Respondenci wskazali także na nieefektywność instytucji rynku pracy, m.in. na brak efektywnej pomocy w poszukiwaniu pracy, doradztwa zawodowego, niewykorzystany potencjał Ochotniczych Hufców Pracy, klubów pracy.

Artykuł *Ekskluzja społeczna — zjawisko społeczne czy „temat zastępczy”?* opublikowany we „Wrocławskich Studiach Politologicznych”, stanowi próbę odpowiedzi na pytanie: czy rzeczywiście, począwszy od lat 70. XX wieku, pojawiło się nowe zjawisko społeczne, czy też uprzednio znane zjawiska: ubóstwa, nierówności społecznych, marginalizacji czy dyskryminacji ewoluowały na tyle, że ta nowa jakość potrzebowała innego nazewnictwa? Czy może w przypadku wykluczenia społecznego, podobne jak innych nowych, efektownie brzmiących pojęć, jak na przykład globalizacja, mamy do czynienia z mnożeniem dawno zidentyfikowanych bytów? W pracy postawiłam następującą hipotezę: ekskluzja społeczna to nowa nazwa dla starych, nierozwiązanych problemów społecznych, wykreowana i spopularyzowana, by przekonać, że nastąpiła radykalna zmiana struktury tych problemów i wyzerować czas na ich rozwiązanie. W artykule wykazałam, że ekskluzja społeczna jako jednostka analizy nie ma ani własnych, specyficznych wskaźników, ani mierników. Po raz wtóry analizie poddawane są dane pochodzące z „tradycyjnych” obszarów polityki społecznej i gospodarczej — ubóstwa, zagrożenia ubóstwem i bezrobocia. W związku z brakiem specyficznych możliwości pomiaru, w wątpliwość poddaję opisane w literaturze paradygmaty ekskluzji społecznej.

Do swoich osiągnięć naukowo-badawczych zaliczam również redakcje i współredakcje monografii. Odpowiadałam za koncepcję naukową oraz współredagowałam monografię (razem z Dariuszem Pieńkowskim): *Polityka społeczna i gospodarcza w warunkach globalizacji*, wydaną przez AR Prodruk w 2012 roku. Byłam również współautorem koncepcji i współredaktorem monografii: *Sustainable Development. Theory – Practice – Education*, wydanej w 2012 roku przez Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko (pozostali współredaktorzy: Dariusz Pieńkowski i Justyna Wiland-Szymańska).

Prace naukowe prowadziłam, realizując projekty badawcze, których efekty zostały zaprezentowane wśród moich osiągnięć naukowych. Samodzielnie wykonałam prace koncepcyjne i badawcze w ramach następujących projektów uniwersyteckich, którymi kierowałam:

- „Interesariusze społecznej odpowiedzialności biznesu”, nr projektu: 18/ES/74/W. Wewnętrzny projekt badawczy Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu w ramach dotacji celowej na realizację badań własnych 2010, Wydział Ekonomiczno-Społeczny.
- „Społeczna odpowiedzialność biznesu w kontekście zrównoważonego rozwoju”, nr projektu: 507.074.07. Wewnętrzny projekt badawczy Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu w ramach dotacji celowej na zadania służące rozwojowi młodych naukowców 2011, realizacja: 2011-2013, Wydział Ekonomiczno-Społeczny.

Brałam udział w realizacji zadania 6. *From foresight to welfare practices: scenario planning* w projekcie „Innovative Social Investment: Strengthening communities in Europe (InnoSI)”, nr projektu 649189, finansowanym w ramach programu: Horizon 2020 – EU.3.6., (koordynator projektu: Manchester Metropolitan University, partner: Uniwersytet Wrocławski). Pełniłam w tym zadaniu funkcję eksperta weryfikującego trendy zmian w polityce społecznej oraz realizowałam prace polegające na wyszukiwaniu, dokumentowaniu i analizowaniu lokalnych sygnałów dotyczących innowacyjnych inwestycji społecznych w Polsce.

Moje zainteresowania naukowo-badawcze wiążą się również z pracą dydaktyczną. Szczególnie istotny w tym kontekście jest mój wkład w tworzenie autorskich programów studiów. W 2006 roku podjęłam pracę w zespole opracowującym autorski program Studiów Podyplomowych „Zarządzanie Kapitałem Ludzkim i Społecznym” w Instytucie Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego oraz programy poszczególnych przedmiotów. W roku 2012 kontynuowałam pracę w zespole reformującym program studiów oraz dostosowującym go do wymogów stawianych przez Krajowe Ramy Kwalifikacji oraz w zespole opracowującym efekty kształcenia dla Studiów Podyplomowych „Zarządzanie Kapitałem Ludzkim i Społecznym”.

Podjęłam się również opracowania efektów kształcenia dla kierunku Polityka społeczna, zgodnie z Krajowymi Ramami Kwalifikacji, na polecenie dziekana Wydziału Ekonomiczno-Społecznego Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Skompletowałam i opracowałam dokumentację na potrzeby procesu akredytacyjnego kierunku Polityka społeczna.

Efektom mojej pracy było sporządzenie raportu samooceny. Byłam również członkiem kierunkowego zespołu ds. jakości kształcenia na kierunku Polityka społeczna, Wydziału Ekonomiczno-Społecznego, Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Do moich zadań należała ewaluacja sylabusów przedmiotów na tym kierunku.

W pracy dydaktycznej realizowałam zajęcia ściśle powiązane z pracą naukową. Po obronie doktoratu, w Instytucie Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego realizowałam autorskie konwersatorium Nowa Gospodarka. Moimi zainteresowaniami związanymi z obszarem współzależności polityki społecznej i gospodarczej miałam sposobność dzielić się ze studentami kierunku Polityka społeczna Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu na licznych przedmiotach. Zagadnienia dotyczące problematyki kształtowania i zarządzania kapitałem ludzkim miałam okazję przybliżyć słuchaczom Podyplomowych Studiów „Zarządzanie Kapitałem Ludzkim i Społecznym” Instytutu Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Aktualnie na kierunku Polityka Publiczna w Instytucie Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego, prowadzę wykład z obszaru, w jaki wpisuje się moje osiągnięcie habilitacyjne – Teoria i praktyka zrównoważonego rozwoju.

Pełniłam rolę recenzenta prac licencjackich na Wydziale Ekonomiczno-Społecznym Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Pracowałam ze studentami jako promotor prac dyplomowych: licencjackich i magisterskich na kierunkach Polityka Społeczna oraz Ekonomia Wydziału Ekonomiczno-Społecznego Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu.

Angażuję się także w działalność konferencyjną, gdyż – w mojej opinii – organizacja i udział w tego rodzaju przedsięwzięciach naukowych szczególnie przyczynia się do wymiany myśli naukowej oraz rozwoju badań.

Moja aktywność naukowa wiąże się również z członkostwem w Polskim Towarzystwie Polityki Społecznej (PTPS), stowarzyszeniu o charakterze naukowym, którego głównymi celami są m.in. kultywowanie i rozwijanie idei, wartości i tradycji polskiej polityki społecznej oraz działanie na rzecz ich realizacji, inicjowanie i popieranie badań naukowych, upowszechnianie najlepszych praktyk rozwiązywania problemów społecznych poprzez działalność wydawniczą i organizowanie seminariów i konferencji tematycznych. Jestem członkiem komisji rewizyjnej dolnośląskiego oddziału PTPS.

Jestem także recenzentem w czasopiśmie naukowym „Wrocławskie Studia Politologiczne”, z którym współpracuję od 2014 roku.

(Makereńsk - (manimkieirz